

1998

Jul i Nord-Odal

Innhold

Den store begivenheten	3
Nå er det jul igjen	4
Konsta ved Trautgruva	5
Opprettelsen av Nord-Odal alders- og sykehjem	13
På gjengrodde stier i Grønnerudslunden (3)	21
Henry og Haagenrud'ene	26
Størjebygdens Sangforening	32
Langrennsjenta Marit Weideborg	35
Herren glemmer ingen	37
Sand Mannskors historie	41
Sprek dame med sjømannspensjon	46
Minner fra Nord-Odal	49
Reisebrev fra fotball-VM	53
Gamle juleminner	57
Vår moderne tids velsignelser	59
«En Arbeidskar»	60
«Isak jøde»	63
Regneprøven	65
Garvik skole i 1944	66
Krambua i Bergstuen	67
Eftassol og fin utsikt over «Blæsæberget»	69
Da Karl Johan reiste gjennom Odalen	70
Ingen grunn til å vente!	71

«Jul i Nord-Odal»

Utgivere: IL Mogutten, Odal Slektshistorielag og Sand IF.

Sats og layout: Gunnar Nygård.

Trykk: Vinger Trykkeri.

Forsideillustrasjon: Jon Utheim.

I redaksjonen:

Anna Bjørgan, Steinar Bjørnstad, Gunnar Nygård,

Bengt Ringvold, Irene Sween og Asgeir Østli.

Den store begivenheten

Det var den natten da alt var stille og ingen slagmarker sløste blod. Den natten
ikke en sau fór ille, mon Uni - versets galakser sto. En prektig
stjerne fra banen viker og stanser over en gammel stall. Tre kloke
menn drar fra østens riker med kurs - dea på Herrens kall.

For i den stallen, i stjerneret,
en nyfødt ligger på morens
med åpne armer mot de der in-
ja, mot en hel verdens folketall.
Selv om fra krybben, han allerede
kan øyne støvet i lysets prakt -
så blir det jo så fullbragt det hele
at selv vår tidsregning får ny start.

Ved nattens leirbål, hos de som gjeter,
en Herrens engel står der med ett -
som glad forkynner for verdens slekter:
«Eder i dag er en frelser født!» -
mens Universet blir fylt av bruset
fra alle harpene i Guds stad,
og englekoret i gledesruset
for Jesus jubler: «Halleluja!»

Når Gud tar bolig blant de han skapte,
tar han det enkleste han kan få -
for Han har verken gullbrodert kappe
eller tiara å bære på.
Så katedraler med himmelbue
det trengs visst ikke for Herren min -
for i en stall eller liten stue
der få er samlet, der tar han inn.

Tekst og melodi: Egil Fredriksen

Nå er det jul igjen...

«Nå er det jul igjen», sa kjerringa – hu lå under toget.

Slik lød et uærbødig og små-makabert ordtak jeg lærte i min barndom. En tanke slo ned i meg en dag: Mon tro om mange av oss føler at vi blir overkjørt av alt som skal skje i advent og jul?

Vi snakker om julehandel og julestri og julebakst og julebord. Få snakker om juleevangeliet – den egentlige grunnen til at vi feirer jul – i hvert fall ikke før 20-30 prosent av oss stikker innom kirken i tiden 24.-26. desember. Er vi da noe særlig mottakelige for det budskapet vi får høre? Eller har det druknet i materialistisk kjøpepress og praktisk stress?

Det er hyggelig med rene hus og gode kaker til jul. Det er hyggelig både å gi og få nyttige julegaver. Spørsmålet er: Overdriver vi vår julefeiring på de gale områdene og glemmer det viktigste? Lar vi oss overkjøre av kommersialismens stressende penge-ekspresstog, når vi heller burde latt oss hale ombord i det toget som ønsker å føre oss til Guds evige, lyse rike?

Adventstiden skulle være en tid med stille ettertanke og lystenning i den mørke årstid, en tid med rom også til åndelig forberedelse, med anledning til å stoppe opp og tenke igjen om livet og hva du og jeg gjør mot Guds vilje. Vi skal gjøre bot, som det heter. Vi skal bekjenne våre synder og få tilgivelse. Slik kan og bør vi praktisere den juleforberedelsen som

Guds ord i Bibelen foreskriver oss. I en av tekstene for 3. søndag i advent, hentet fra Jesaja – bokens 40. kapittel, står det:

«Rydd vei for Herren, legg en kongsvei for vår Gud rett gjennom ørkenen! Hver dal skal heves, hvert fjell, hver haug skal jevnes. Bakket land skal bli til slette og kollene til flat mark. Herrens herlighet skal åpenbares, alle mennesker skal se det. Dette er ordet fra Herrens munn. Hør, det er en som roper «Forkynn!» Jeg spør: «Hva skal jeg forkynne?» Alle mennesker er som gress, all deres skjønnhet som blomster på marken. Gresset tørker bort, og blomstene visner, men ordet fra vår Gud står fast for evig.»

Ser vi dette som talende bilder på vår situasjon, forstår vi at det er inni oss – vår sjel og tankeverden – det trengs mest rydding og vasking til jul. Det er her vi trenger å jevne ut og pusse opp for å kunne ta imot den julegaven vi virkelig trenger, og som Gud tilbyr oss alle: Sin enbårne Sønn Jesus Kristus. Han kommer ikke bare som en nusselig og «ufarlig» baby i en krybbe. Han kommer som din og min frelser og verdens dommer.

Alle mennesker og alt menneskeskapt er like forgjengelig som gress. Det gjelder selv de dyreste julegaver. Guds julegave – han som ble kalt Ordet – er det eneste som varer evig. Du får den i kirken.

God og velsignet julehøytid og godt nytt år.

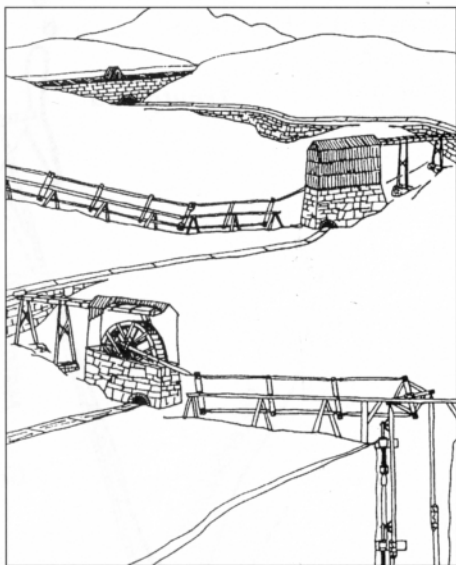
Av Arne Løfsgård

Konsta ved Trautgruva

Vi ønsker i denne artikkelen å fortelle om den mekaniske innretningen – kalt Konsta – som ble bygd for å pumpe vann ut av Trautgruva. Det tok oss flere år å skaffe oss nok kunnskap om hvordan Konsta en gang så ut og fungerte. Vi ser i ettertid at vi gikk mange omveier. Etter hvert som vi bokstavelig talt har gravd Konsta fram igjen, har det mer og mer gått opp for oss hvilket usedvanlig og imponerende byggverk dette en gang har vært. Positive grunneiere har latt oss «ta oss til rette», og enkeltpersoner har gitt oss nyttig informasjon i arbeidet.

Etter at førstekonservator Bjørn Ivar Berg ved Norsk Bergverksmuseum på Kongsberg vurderte gruveanlegget som verneverdig på nasjonalt plan etter sin befaring hit i 1993, syntes vi det var desto viktigere å få til et så helhetlig bilde av Konsta som mulig.

Ved mange av gruvene i Norge ble det tidlig bygd innretninger for å pumpe ut vann. Vanntilsig var et av de største problemene ved gruvedrift. Mens gruvene ennå ikke var for dype, greide en lensingen ved hjelp av muskelkraft. Vannet – og også malmen – ble heist opp i tønner med haspel, eller det ble benyttet mekaniske innretninger drevet av hestevandringer (hestegjøpel). Ved Traut-

Vannkunst etter tysk modell. Illustrasjon: Bjørn Ivar Berg.

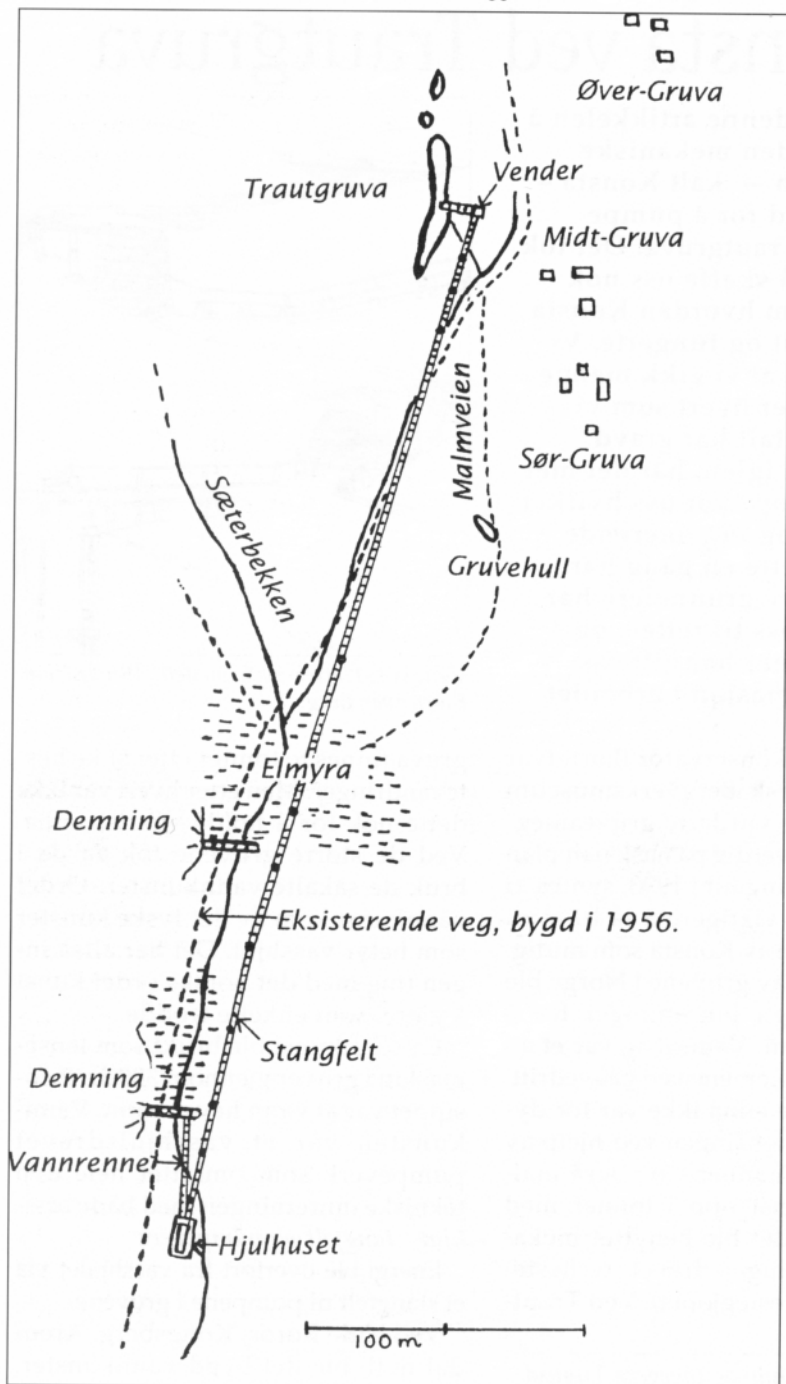
gruva finnes to tomter etter slike hestevandringer. Men etter hvert var ikke dette nok for å holde vannet unna. Ved de større gruvene tok en da i bruk de såkalte vannkunster. Ordet vannkunst kom av det tyske kunster som betyr vasshjul. Det har altså ingen ting med det norske ordet kunst å gjøre, som enkelte trodde.

En vannkunst ble brukt som lensemaskin i gruver gjennom 300 år. Prinsippet var at vann hever vann. Vannkunsten var et vasshjulsdrevet pumpeverk som omfattet hele den tekniske innretningen med både vasshjul, stangfelt og pumpeverk.

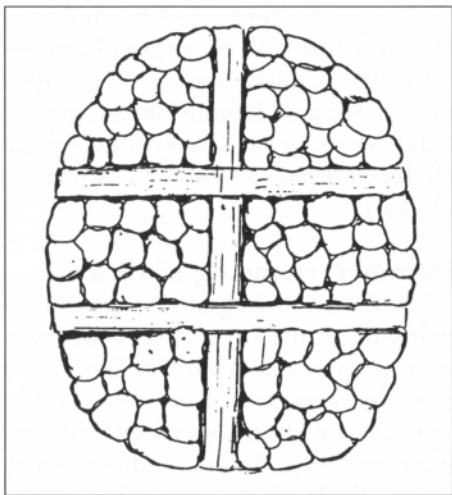
Energi ble overført fra vasshjulet via et stangfelt til pumpene i gruvene.

Ved både Røros, Kongsberg, Arendal m.fl. ble det bygd vannkunster.

Av Kari Underthun og Ingegerd Tronbøl

Kart over
Konsta ved
Trautgruva,
traseen fra
hjulhuset til
gruva.

Skisse av hovedfundament for stangfeltet.

Disse ble konstruert etter tysk modell som så mye annet ved gruvedriften her i landet.

En av disse tyske modellene var Konsta ved Dalsgruva i Gjerdrum. Den hadde det lengste stangfeltet som

var kjent i Norge – 1,7 km. I Smeltehytta på Røros har de laget en liten modell av hvordan en tysk vannkunst fungerte. Fordi stangfeltets sammenbundne stenger var parallelle og vertikale, ble det kalt et stående stangfelt.

Etter hvert som vi jobbet med Trautgruva, gikk det opp for oss at vår vannkunst var konstruert etter litt andre prinsipper. Konsta ved Trautgruva ble bygd etter modell fra Sverige hvor gruvedrift har forekommet langt flere steder enn i Norge. Gruvekyndige kom fra Sverige og påvirket gruvedriften her. Det var blant annet en svenske som lærte odølingene å ta sjømalm ut av Storsjøen.

Gjennom befarung til gruver i Sverige fikk vi innsikt i hvordan en vannkunst kunne ha sett ut. Både i Falun, Ludvika og ved Åtvidaberg har samme type vannkunst blitt benyttet. I

Et av de store gjenværende fundamenter.

Ludvika kunne vi studere en modell i full størrelse. Vi har dessuten fått tak i skisser og beskrivelser av svenske vannkunster.

Med dette som utgangspunkt kan vi nå tenke oss ca. 200 år tilbake i tiden og konsentrere oss om Trautgruva.

I 1790 hadde gruva vært i drift i 20 år, og tilsiget av vann var så stort at de greide ikke å holde det unna ved å bruke håndhaspel og bøtter fra hestevandringen. Da måtte en ta stilling til om det var økonomisk lønnsomt å gjøre de nødvendige investeringer for å fortsette driften av gruva.

Iver Neumann på Odals Værk hadde tro på at Trautgruva var drivverdig i mange år framover og ønsket å investere i en vannkunst her. Det synes at en svenske ved navn Ola fikk ansvaret for å bygge dette store anlegget. Dette var årsaken til at Kon-

sta ble bygd etter svensk modell som altså var noe ulik de andre i Norge – bortsett fra en tilsvarende ved Spetalen i Vinger. Denne hørte også til Odals Værk og var sannsynligvis bygd av den samme «Konst-Ola» som han ble kalt.

Dammer, renne og hjulhus

For å kunne bygge en vannkunst måtte det finnes utnyttbar vannkraft gå nær gruva som mulig. Den vesle Sæterbekken som rant sørvest for Trautgruva, kunne om våren føre mye vann med seg, da den hadde et stort nedslagsfelt. Dette vannet ble utnyttet ved at det ble bygd to demninger av stein.

Bekken rant gjennom et myrområde – Elmyra, og sør for denne myra ble det laget en demning. Et ganske stort område ble oppdemt og sikret «bakvatn» til driften av et vasshjul.

Hjulhuset i dag, med felles fundament for vannrenne og stangfelt (t.v.).

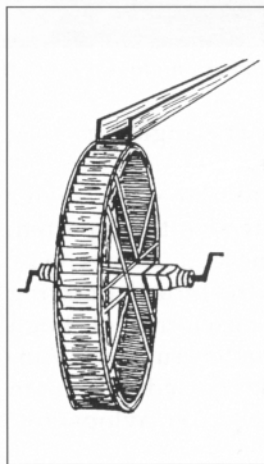
Den andre dammen ble lagt snaut 200 meter lenger sør. Herfra ble vannet ledet i ei 70 meter lang vannrenne til hjulet. Renneåpningen i demningen trer klart fram i dag, og en ser også 20 rektangulære steinfundamenter etter vannrenna. Renna som var bygd av tre, var forholdsvis bred, mens fallet mot hjulet var ganske lite.

Begge demningene er i dag godt synlige, selv om de ble delvis ødelagt av den nye vegen i 1956. Før den ble bygd, gikk demningene helt til fjellskrenten langs vestsiden av vegen.

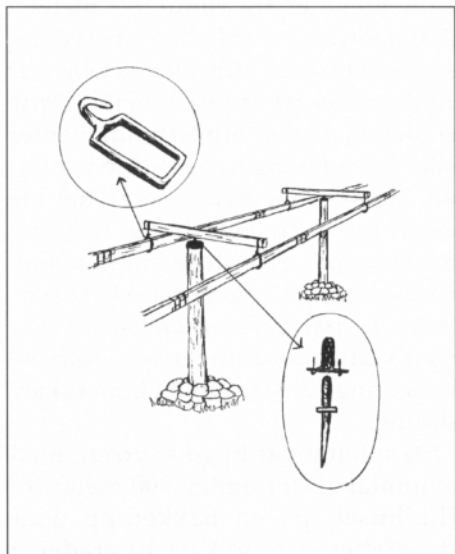
Vasshjulet ble bygd i et steinhus kalt Hjulhuset. Slike hus ble kalt kunsthjulstuer eller hjulstuer andre steder i Norge. Akslingen lå på de vel 1,2 meter tykke murene, og lagrene ble smurt med tjære. Husets lengde og bredde innvendig var 10,7

og 3,4 meter. Vasshjulet var et overfallshjul, og det var vekten av vannet i skovlene som fikk hjulet til å gå rundt. Størrelsen på hjulet var 14 alen eller 8,4 meter i diameter, og tyngden av vannet i skovlene kan anslås til 5-6 tonn.

En krumtapp eller veivstang på hju-

Vasshjul av overfallstype.

Deler av stangfeltet med festeanordninger og oppheng.

Rester av 200 år gammel stolpe fra stangfeltet.

Del av vasshjulet funnet i hjulhuset med uthogde spor for skovlene.

lets aksling drev et stangfelt fram og tilbake.

Hjulhusmurene var 4,5-5 meter høge. I dag er de snaut halvparten, da mye av steinen ble fraktet vekk og brukt til andre formål omkring 1920. Bunnen i huset er buet, hogd ut i fjellet etter hjulets runding. Van-net som ble brukt, ble ledet gjennom en åpning i muren og en avløpsgrøft til Sæterbekken.

De rester av vasshjulet som er be-vart, forteller om solid håndverk. Kraftige treplugger holdt delene sammen, og sporene etter skovlene vitner om stor presisjon med øks, sag og hoggjern.

Stangfeltet

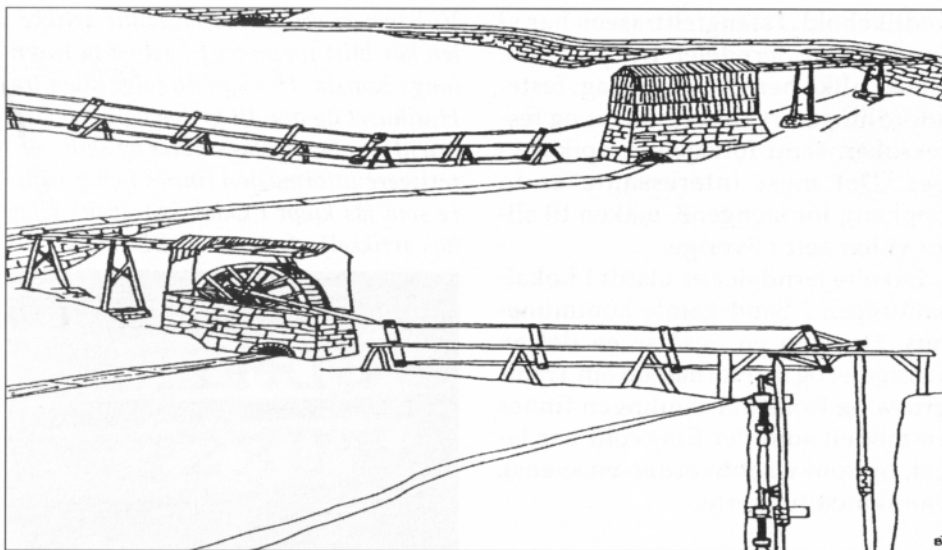
Stangfeltet overførte kraften fra vasshjulet til pumpene i gruva. Stang-feltet ved Trautgruva var 800 meter langt, og det var 46 meters høyde-forskjell mellom Hjulhuset og gru-va.

Stangfeltet besto av to rader krafti-ge trestenger som var sammenkoblet med jernringer eller kunstringer slik at de ble nærmest helt stive. Når den ene stangen gikk framover, gikk den andre bakover. De var opphengt på

hver side av en bevegelig trestokk, som igjen var festet på toppen av en stolpe. P.g.a. denne konstruksjonen ble slike vannkunster kalt hengende. Stolpen var godt fundamentert i ter-renget.

Vi kan i dag finne 90 slike stein-fundamenter etter stolpene i stang-feltet. Opprinnelig var det rundt 120 slike, men noen ble fjernet da den nye vegen ble anlagt. De fleste fun-damentene er fra rundt 1-2 meter i diameter, mens enkelte er betydelig større. Disse er elipseformet og har en diameter på opptil 5 meter. Dette er det vi kaller hovedfundamenter eller hovedsvinger, og de ble vanlig-vis plassert der hvor stangfeltet ble utsatt for større belastning, f.eks. på bakketopper. I de store fundamente-ne ble det lagt tømmerstokker (svil-ler) – to på tvers og en på langs – med støtteanordninger for stolpene for å unngå at stangfeltet kom i skjev stilling.

Stangfeltet var bygd snorrett, med to unntak: Etter omlag 300 meter fra Hjulhuset, på en bakketopp, gjør stangfeltet et brudd på 10 grader. I dette fundamentet finnes også rester etter av tømmerkonstruksjonene. På

Artikkelforfatterne på «skattejakt» i stangfelt-traseen.

gruveområdet ses fundamentet av en vender, der stangfeltet ble vinklet 90 grader mot dagåpningen av gruva. En vender er en trekonstruksjon der

Funn fra stangfelt-traseen.

vinkelarmer gjør at kraften kan forandre retning horisontalt.

Ca.150 meter av stangfeltet gikk over Elmyra som var oppdemt. Store tømmerstokker ble lagt tett i tett i traseen, og på disse «flåtene» ble fundamentene bygd. Her var både fundamenter og stolper kraftigere enn ellers. I noen av fundamentene finnes fortsatt rester av stolpene. Mellom de 15 fundamentene over Elmyra er det også rester av stolpepar. De ble slått ned i myra for å avstive anlegget ytterligere.

Hele anlegget var laget av solid treverk, grovt tilhogd på stedet. Oppheng, kunstringer, tapper og lagre var laget av jern – alt håndsmidd. Friksjonstapet var stort, og kraften vasshjulet produserte ble svært redusert på vegen til gruva. Når stangfeltet var i bevegelse hørtes knirking og knaking fra sammenkoblingene, og det var nødvendig med et stadig

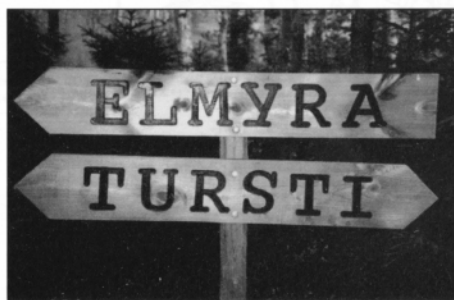
vedlikehold. I stangfelttraseen har vi funnet flere jerndeler fra anlegget. Det er ulike hengsel og beslag, feste-anordninger, reklinger, haker og festekroker, samt forskjellige spikertyper. Det mest interessante er to oppheng for stengene, maken til slike vi har sett i Sverige.

Enkelte jerndeler er utstilt i Lokal-samlingen i Sand gamle kommunehus. Her kan en også se en del av vasshjulet og få informasjon om Trautgruva og Konsta. I samlingen finnes en modell som Per Ringvold har laget, og som viser hvordan en svensk vannkunst fungerte.

Pumpene – gruvesjakten

Fra venderen i gruveområdet kan vi følge traseen videre mot gruva. Her ble stangfeltet vendt 90 grader ned i gruvesjakten via store vinkler kalt kunstkors. Stangfeltet drev en rekke stempelpumper nede i sjakten. Pumperørene var uthulte tømmerstokker, antageligvis furu, og disse ble boret ut for hånd. Stemplene inni var hovedsaklig laget av tre. Hvor dyp Trautgruva er, vet ingen med sikkerhet. I noen papirer er det antydnet 30 meter, mens andre mener at for å bygge et anlegg som Konsta, måtte den være dypere. Uansett så måtte det være pumper i flere etasjer oppover. For hvert nivå ble vannet fylt i en kum og derfra pumpet videre til neste nivå. Vannet ble til slutt ledet i ei renne til avløpsgrøfta og havnet så i Sæterbekken.

Vi håper at du som leser denne artikkelen har blitt inspirert til selv å ta turen langs Konsta. Her kan du følge stien fra Hjulhuset og opp til gruva og holde deg orientert via oppslagstavler og skilt. Ytterligere informasjon finnes i en brosjyre som fås kjøpt i Odal Sparebank eller hos artikkelforfatterne. GOD TUR!

21 skilt, laget av Bjørn Haugen, viser deg vegen fra hjulhuset til gruva.

Kilder:

Familien Trøften og Ole A. Gruben har gitt oss nyttig informasjon.

Gunnar Thuesen: «Konsta» i Gjerdrum (Volund 1973)

Bjørn Ivar Berg: Gruveteknikk ved Kongsberg sølvverk 1623-1958 (1991)

Bjørn Ivar Berg: Rapport og vurdering av Trautgruva, Nord-Odal kommune (1993)

Beskrivelse av Ludvika gruvemuseum, utgitt av Ludvika Hembygdsforening.

Bertil Gøransson: Gruvpromenaden, Malmviken-Mormorsgruvan (1984)

Diverse artikler.

Opprettelsen av Nord-Odal alders- og sykehjem

Avisene er for tiden fulle av historier om det offentliges sendrektige saksbehandling, overskridelser, utsettelse og andre såkalte kritikkverdige forhold, og det antydes at det er dagens politikere det er noe feil med, underforstått at «slik var det ikke før». Mon tro om det stemmer helt? Vi har fått låne en del papirer som Markus Sand etterlot seg, og blant disse finnes en hel del som omhandler opprettelsen av alders- og sykehjem i Nord-Odal. Disse papirene, sammen med noe stoff hentet fra avisen Glommendalen Socialdemokrat, er utgangspunktet for denne artikkelen.

Foretningsmannen Thorvald Meyer i Oslo eide en tid store skogeiendommer i Nord-Odal. Etter at disse ble solgt omkring århundreskiftet sendte han, i februar 1902, et brev til Nord-Odal formannskap med følgende ordlyd: *«I anledning at jeg nu har solgt mine eiendommer i N. Odalen tager jeg mig den frihed at sende vedlagte anvisning paa 20.000 kr., tyve tusen kroner, med bøn om at de vil mottage denne sum og anvende i et eller andet vældædigt øiemed paa den maade de ærede formandskap finder det tjenelig».*

Av Asgeir Østli

Formannskapet takket selvfølgelig ja til denne storslåtte gaven og nedsatte deretter i et møte den 7. november 1902, en komite bestående av Dr. Anstensen, I.K. Ous, Peder Trøften, Knut Haug, Peder Holth og R. Larsen, for, som det het, *«at fremkomme til herredstyret med forslag om anvendelse av den motagne gave i overensstemmelse med giverens ønske».*

Nærmere et år og fire måneder senere, den 26. februar 1904, kom komiteen med et forslag til formannskapet om at gaven fra Thv. Meyer kunne benyttes til å oppføre et pleiehjem for kommunens trengende. Prisen på bygning med inventar skulle imidlertid, etter komiteens mening, ikke overstige kr. 10.000. Hva de resterende 10.000 kroner var ment å skulle brukes til står det ingenting om. Dessuten var det komiteens innstilling at pleiehjemmet skulle bygges på kommunens eiendom Rovelstad.

Dette forslaget fikk formannskapets tilslutning og komiteen ble henstilt om å arbeide videre med saken og *«at fremkomme med spesifiseret overslag over opførelse av et gamlehjem med inventar samt med uttalelse angaaende belæggets antagelige størrelse og om mulig overslag over driftutgifterne».*

Deretter arbeidet komiteen videre med sitt oppdrag i det stille og ikke før mot slutten av 1907, etter tre og et halvt år, dukker saken igjen opp i

formannskapet.

Byggmester K.G. Kristoffersen hadde i mellomtiden tegnet et forslag til bygg og komiteen foreslo at disse tegningene skulle legges til grunn for den videre planleggingen. Dessuten hadde de endret sitt opprinnelige forslag om å plassere pleiehjemmet på Rovelstad. De foreslo nå at man burde forsøke å finne en tomt på Sand fordi det kunne bli aktuelt å ta inn syke mennesker i tillegg til de gamle og at det da ville være behov for å ha lege i nærheten.

På disse tre og et halvt år hadde Thv. Meyers gave forrentet seg med 3.500 kroner og det ble derfor foreslått å bruke disse pengene til inventar og vanntilkobling. Komiteen kun-

ne også legge fram et overslag over kostnadene pr. pasient pr. døgn. To av komiteens medlemmer hadde nemlig vært på befaring både til Ringsaker sykehus og til Furnes pleiehjem «for derved at faa nærmere kjendskab til saken og saavidt sikkert grunnlag for beregninger av omkostningerne saavel ved anlæg som ved dryft av et gamlehjem eller pleiehjem».

Det viste seg at i Furnes lå kostnadene for årene 1905 og 1906 på henholdsvis 56 øre og 61 øre pr. pasient pr. døgn. Furnes pleiehjem hadde et belegg på ca. 30 personer og komiteen mente at dette hjemmet dermed burde være sammenlignbart med det man planla på Sand. Det ble antydnet at rentene av de 10.000 kroner man

Thorvald Meyers Minde i 1915.

ikke skulle bruke til bygging og innredning, ville kunne dekke deler av driftskostnadene, slik at man også kunne ta imot personer «med kun delvis dækning av forpleiningsutgifterne».

Så langt i «prosessen» hadde alle avgjørelser vært enstemmige, men nå mente Hans Hol tydeligvis at man begynte å gå litt for fort fram, og foreslo at saken skulle utsettes inntil videre. Forslaget fikk bare hans egen stemme, men etter forslag fra Ole Holth ble imidlertid saken utsatt «til neste møte» slik at man komiteen kunne få undersøkt «om der er nogen beleilig og passende tomt at faa kjøbt eller leiet i nærheden av Sand».

Til formannskapetets neste møte la komiteen fram et forslag om at kommunen burde kjøpe en tomt av prestegården. Dessuten hadde man forhandlet fram en avtale om å ta vann fra en ile på Martin Steins eiendom. For denne ila skulle man betale kr. 200 «en gang for alle». På grunn av vanntilkoblingen ble det foreslått å øke kostnadsanslaget med kr.1.000.

Komiteen mente at nå var deres jobb gjort og foreslo å velge en byggekomite som skulle få frist til tilgangen av 1912 (dvs. ca. 5 år) til «at besørge omhandlende bygning oppført og forøvrigt foretage andre nødvendige arbeider og anskaffelser som foran-

Telefoner:
Expeditionen 3983
Kontor . . . 9255

Guldmølle
Jubilæumsutstillingen
1914

Telegr.adr.:
„Jernsengfabrik“,
Christiania

Aktieselskabet

Christiania Jernseng- & Jernvarefabrik

F.

Christiania, den 11 september 1915
Trondhjemsveien 156

Thorvald Meyers Minde,

Nordre Odalen, Skarnes st.

I henhold til telefonsamtale idag har vi takkende notert Deres
ærede bestilling:

6 senger nr. 334 - 90/200 hvitlakert á kr. 37.-

14 " " 139 - 90/190 sortlakert " " 26.-

Seng nr. 334 har paaastøpte ben og forsynes med fotplate av
træ. Seng nr. 139 har trindser paa benene men intet fotbret. Sengene vil bli
færdige for levering om ca. 14 dage.

Erbedigst
AKTIESELSKABET
CHR. A. JERNSENG OG JERNVAREFABRIK

E. A. Jernseng

Ordrebekreftelse datert 11. september 1915.

ledes for at sætte pleiehjemmet i brukbar stand inden nævnte tid».

Det ble foreslått at komiteen skulle bestå av 4 medlemmer (2 fra Mo og 2 fra Sand) pluss distriktslegen. Motstanden mot prosjektet hadde tydeligvis vokst siden forrige møte, for nå foreslo Theodor Linner at saken skulle henlegges og fikk støtte fra Hans Hol, E.A. Fjeld og Lars Skinstad. Forslaget fikk bare disse fire stemmer og følgende byggekomite ble valgt: Peder Holth, Monthei Haug, I.K. Ous (komiteformann) og Amund Haagenrud. Om det var som «straff» for sin motvilje vet jeg ikke, men som varamenn valgtes i hvert fall to av de som ønsket å henlegge prosjektet, nemlig Theodor Linner og Lars Skinstad. Dessuten ble det bestemt at Dr. Ansteensen skulle inngå i komiteen. På vårparten 1908 ble så ordføreren gitt myndighet til å underskrive kontrakt for kjøp av 8 mål jord av prestegården til en pris av 50 kr. pr. mål.

Så gikk atter årene uten at saken kom opp igjen i formannskapet. Fristen for oppføring og istandsettelse av bygget var snart utgått og utpå høsten i 1912 ble det vedtatt å velge inn 4 kvinnelige medlemmer i byggekomiteen. Disse var: Maren Kolstad, Marie Føsker, Marie Rotterud og Marthe Rovelstad.

Det står ingenting i sakspapirene om når bygget sto ferdig, men etter en del privat korrespondanse å dømme, ser det ut til at det ble oppført innen fristen, men at det ikke var satt i stand og klart til bruk når man gikk inn i året 1913, 11 år etter at

planleggingen begynte.

På dette tidspunkt begynte tålmodigheten å ta slutt for både den ene og den andre, og formannen i Sand fattigstyre sendte brev til kommunen med følgende ordlyd:

«Man tillader sig i ærbødighed at spørge om naar det er tanken at sætte gamlehjemmet i virksomhed. Sand fattigstyre er fortiden mer end ille ude for at faa leiet bort gamle og syke fattige og bortleien falder uforholdsmæssig kostbar».

Formannskapet oversendte brevet til byggekomiteen med beskjed om at det måtte komme fortløp i saken.

Det ser ikke ut til at det skjedde noe av den grunn, for på vårparten 1914 sendte formannen i Sand fattigstyre et nytt brev til kommunen med omtrent samme ordlyd.

Denne gangen ble det i hvert fall besluttet å legge vannledning til gamlehjemmet. Den gamle avtalen med Martin Stein fra 1907 hadde man gått bort fra og vedtok å legge vannledning fra Gråtjernet. På det samme anlegget knyttet man til kommunehuset og kirkegården samt husstandene til Markus, Hans og Petter Sand, Joh. Narud og Karl Dammen. Total kostnad for anlegget ble beregnet til kr. 6.500, hvorav kommunens andel ble kr. 2.600.

Så, 10 år etter at byggekomiteen hadde levert sitt forslag til kommunen, hadde man endelig fått reist en bygning og man hadde vanntilførselen på plass, men enda manglet man inventar og ikke minst personalet til å pleie de gamle. Etter enda en purring fra Sand fattigstyre, ble det sent

på året 1914 nedsatt en komite som bla skulle komme med forslag til driftsregler og ordensregler. Denne komiteen besto av Maren Spilhaug, Marthea Rovelstad, Markus Sand og H.A. Garvik, med varamenn Hanna Haug, Maren Kolstad, I.K Ous og J. Sveinungsen. Komiteen skulle også fungere som gamlehjemmets styre.

Den 1. januar 1915 så en ny avis dagens lys; Glommendalens Socialdemokrat på Kongsvinger. I denne avisen var den en skribent som gikk under pseudonymet «Set&Hørt» og denne engasjerte seg i saken. På en sarkastisk måte ga han uttrykk for det mange mente rundt om i kommunen. Når herredstyret bevilget penger til bauta ved Sand kirke og et tilhørende minneskrift, syntes nok mange at begeret var fullt og den 12. februar 1915 kunne man lese følgende betraktning fra «Set&Hørt»:

«I sidste herredstyremøte her den 23.1 blev der git 200 kr. til mindeskriftet og bautastenen; ti de der begynte med den gjerning, kunde ikke fuldføre den utenom kommunal støtte. Ja der er dyr tid nu. Graapapir og graasten er vel ogsaa blit dyrere; men Nordre Odalen har penger nok naar det gjælder saadanne øiemed. Men naar det gjælder en humanere omsorg for fattige, trængende og arbeidsudygtige, da blir smaaligheden brukt mest mulig; ti komiteen for gamlehjemmet gjorde henstilling til fattigstyret om hvor meget de vilde betale for samtlige fattiglæmmer i bygden. Hensigten med gamlehjemmet skulde vel være at faa et sted, hvor de fattige og hjælpeløse kunde forpleies saavel paa billigste, og som ogsaa efter al sannsynlighed ville bli den bedste maade, og som ogsaa vilde stømme

godt med saakaldte vældædige øiemed. Men at der skulde stilles spørgsmaal om, hvad fattigstyret vil betale for de fattige, naar pleien er en kommunal affære, det synes noksaa latterlig. Men bygdens borgerlige vise fedre synes vel saa, og da skal det vel være saa...»

Men han ga seg ikke med dette. Stadig kom det nye drypp, som f.eks dette, som er et avsnitt fra en «reise-skildring» til Nordre Odalen den 28. februar 1915:

«For de tilreisende der kommer til det store Sand, er det første som paa fjern avstand møter øiet, det kjæmpemæssige kirketaarn der rager sine mange meter op i lufta. Kommer man nærmere, faar man øie paa det nylig opførte gamlehjem, der skulde været færdig til bruk i 1912, men som endnu staar tomt. Man skulde være tilbøielig til at tro, at der ikke fandtes fattige her, og det var ønskelig om saa var, men vi har hørt at der skal være adskillige, der visstnok skal komme dit utpaa vaaren eller iallefald naar det meste at tømmermaalingen er utført.»

Etter dette ble det faktisk forgang i det hele. Om det var avisens engasjement i saken og at offentligheten hadde fått et talerør som gjorde utslaget, er ikke godt å si, men det nyutnevnte styret med Markus Sand i spissen handlet i hvert fall raskt, og på forsommeren ble følgende annonse innrykket i bla Tidens Krav:

Bestyrerinde
med sykepleierutdannelse søkes til Nordre Odalens nye leihjem. Aarlig løn 700 kroner med 100 kroners paalæg efter 2 aars tjeneste og alt frit.

Tre maaneders gjensidig opsigelse. Da

foretagendets formaal er at skaffe et godt hjem for trængende hjemløse (og syke) vil det være styret magtpaaliggende at faa posten besatt med en som har særlig evne og anlæg for en slik gjerning. Ansøkninger bedes sendt undertegnede inden en maaned fra i dag.

Markus Sand
Styreformand

Formannskapet ble også forelagt følgende forslag til husordensregeler:

§1. Ved optagelsen i pleiehjemmet og senere maa de optagne rette sig efter de paabud som av læge eller bestyrerinde gives til renslighedens og sundhedens bevarelse og fremme. De til hjemmet medbragte klær eller husgeraad skal besigtiges og godkjennes samt i saa fald renses før de benyttes.

§2. De optagne maa motta det værelse de blir anvist og i tilfælde bo sammen med en eller flere paa samme værelse.

§3. De optagne maa finde sig i at udføre det arbeide som bestyrerinden finder paakrævet og som de har ... og kræfter til.

§4. De optagnes opførsel maa være sømmelig og fredelig. De maa vise lydighed likeoverfor sine foresatte og fordraglighet overfor hverandre. Likesaa maa bestyrerinden og betjeningen vise hensynsfuldhet og overbærenhet med de optagne. Skulde der opstaa nogen misunne eller indtræffe noget tilfælde av uorden blir dette at meddele til bestyrerinden, der, hvis hun finder det nødvendig, kan fremlægge saken for styret. Bortvisning fra hjemmet kan ske paa grund av daarlig opførsel.

§5. For at foreta besøk utenfor hjemmet maa bestyrerindens tilladelse indhentes.

§6. Saafremt ikke sykdom eller anden gyldig grund er til hinder bør alle maaltider indtages i hjemmets spisestue til de bestemt tider:

Kaffe med tilbehør
kl. 7 – 8

Frokost med kaffe kl. 9

Middag kl. 1

Kaffe og smørøgbrød kl. 4

Aftensmat kl. 7

Enhver er forpligtet til at spise den for dagen bestemte kost. Undtagelser sker kun efter lægens eller bestyrerindens ordre.

§7. Bruk av berusende drikke er forbudt.

§8. Tobaksrøkning er forbudt i eller i nærheten av uthusene. Bart lys maa ikke benyttes i uthus eller paa lofter.

§9. Besøkende maa henvende sig til bestyrerinden.

Husordensreglene ble vedtatt i herredstyremøte 25.mai 1915, dog med en del debatt omkring §7. Flere ville ha paragrafen strøket og Knut Sjølie, Ole Edv. Haug, Anders Holth, Sandberg og Ous, mente de gamle kunne ha godt av en «stivert» innimellom, som Ole Edv. Haug formulerte det i sitt innlegg i debatten. Forslaget om å stryke paragrafen ble imidlertid nedstemt med 11 mot 8 stemmer.

Responen på den ledige bestyrerinnestillingen var upåklagelig; kompetente søkere meldte sin interesse både fra Kristiania, Rjukan, Enebakk, Drøbak og Kongsberg, men den som ble tibudt stillingen, og som takket ja til den, var en menighetssøster i Folldal: Olava Breien var født i Nes på Hedemarken i 1882, datter av Johannes Ansteinsen og Karoline Mathiasdatter Breien. I tillegg til sin er-

faring som menighetssøster i Follidal vedla hun vitnesbyrd fra Eidsvoll husholdningsskole og attester som meierske ved Trifalium Maribo fabrikker og Senstad meieri på Flisa. Dessuten hadde hun i 1 år vært sykepleieelev ved Granheim sanatorium på Follebu. Hun var med andre ord en søker med allsidig bakgrunn og valget har neppe vært vanskelig for styret. Hun sendte sin søknad den 10.juni og allerede 17.juli sendte hun svar at hun takket ja til jobben. Men ikke helt uten vilkår:

Har i dag mottaket Deres brev. Jeg vil

gjærne have posten, siger mange tak. Er ledig 1. oktober, haaber det ikke bliver for sent, skal prøve om jeg kan komme ifra før. Ser Dere gjerne vilde jeg skulde take en tur, det er meget vanskelig, da her er 4 mil fra st., vil take flere dage at reise tror neppe det lar sig gjøre. Her kan hende ulykke hver dag i Grubene, er forbindinger stadig. Med indkjøb for De selv bestemme men vil helst faa alt like ens. Ved ikke om Dere vil have jernsenge som sykehusene og løse stop madrasser. De er jo meget kjæke som Ullevold har. Eller Dere vil have træsenge med springmadrasser, de bliver jo dyrere,

Dette bildet av betjening og beboere ved Thorvald Meyers Minde ble tatt av ingeniør Faye Rode fra Oslo, trolig rett etter at hjemmet ble tatt i bruk i 1915. Bakerste rekke, fra venstre: fru Lie (fra Oslo), Milla Hoel, Gunnar Sørensen (Skindpungrud, Eidskog), Olga Hannord-Aas, Thea Krogsrud, ukjent, Paula Faye Rode (fra Oslo). Miderste rekke: ukjent, Thea Åsen, ukjent, Olava Breien.

kan være de er bedre at lige paa, Sengeklæder bliver Hodeputer og Uldtæpper, de er likest, Dem kan man vaske. Kjøber da direkte fra en fabrik, ikke for mørke, men en mellom farve og alle like. Jeg vil helst faa alt like ens ellers bliver det snart galt, en tror at en anden har det som bedre er. Den erfaring har jeg faaet over alt. Haaber at høre nærmere ifra Dem.

Ærbødigst,
Olava Breien, Foldalen

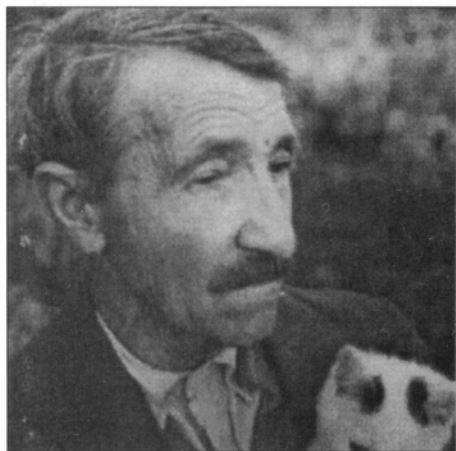
Så, den 1. oktober 1915, etter mer enn 13 års saksbehandling, kunne man endelig ta i bruk det lenge etterlengtet pleiehjemmet i Nord-Odal. Mannen som satte det hele i gang, Thorvald Meyer, fikk aldri oppleve hvordan hans gave på kr. 20.000 ble forvaltet, ettersom han døde i 1909, men etter henvendelse fra formannskapet ga hans etterkommere tillatelse til at hjemmet skulle bære hans navn: Thorvald Meyers Minde.

På gjengrodde stier i Grønnerudslunden (3)

– Nå kommer det en som de kjenner alle her i Lunden i kveld, nå kommer'n Alf, og nå vil'n spille Pengegaloppen på munns spill for dere, sa Vidar Sandbeck under en opptreden midt på 50-tallet.

Det stemte bra det, for alle der kjente Alf Velten. Det som kanskje ble mest kjent i Grønnerudslundens historie var nok skrøna som Rolf Just Nilsen fortalte ved mange anledninger, både i radio og fjernsyn. Her skal vi prøve å gjengi den riktige «historien» – slik som der virkelig skjedde:

Han stod på scena ved en festplass i Odalen, og ved flere anledninger ble lyset borte i løpet av kvelden. Grunnen var at i sikringsskapet stod det ei flaske brennevin som «støa» sikringene. Når flasken ble tatt bort og noen tok seg en tår – ble det mørkt – til flasken ble satt på plass igjen. Denne historien (kort resymé) er det nok mange som har lurt på gjennom årene. Men det va nok ikke helt slik: Da Rolf Just Nilsen stod på scena i Lunden denne augustkvelden, ble strømmen borte ved et par anledninger. Kanskje han hadde satt flasken i skapet bak scena, men så dårlig var nok ikke lysanlegget at flasken skulle ha noe med strømtilførselen og gjøre. Men fantasien er bra å ha – og

Alf Velten. (Foto: Ove Grønnerud)

han gjorde historien til en gjenganger i mange sammenhenger – og han bidro videre til å gjøre Grønnerudslunden kjent over hele landet.

Dette skjedde under Book'n Revy som besøkte Lunden lørdag den 10. august 1957. Rolf Just Nilsen var med på hans revyer i mange år. Jens Book Jensen var i Grønnerudslunden ved mange anledninger, han likte seg der, og han ble en meget god venn av Borger Moen, som mottok julekort fra Book'n i mange år etterpå.

Som sagt, dette var i 1957, men for å få med seg hele historien om Grønnerudslunden, må vi også innom årene 1955 og 1956.

Som nevnt i tidligere artikler gikk Lunden med dundrende suksess på hele 50-tallet, med mye publikum på alt som skjedde. Det var show, revy-

Av Ragnar Grinden og Bengt Ringvold

er, sommerkabareter og store stevner gjennom årene. I 1955 var det mange vanlige fester med besøk av kjente og mindre kjente artister på scena i Lunden. De kveldene med mest besøk det året, var nok lørdagskveldene 24. juli og 20. august. Henholdsvis med Inger Jacobsen med 4-mannsorkester, og i august med besøk fra «Edderkoppens Teater» i Oslo – med Leif Juster som den store artisten. Inger Jacobsen var også en av de kjente artistene som besøkte Lunden mye på denne tida. Billettører for 1955-sesongen var Gustav Plassen og Ole Amundsen.

Borger Moen er nå blitt 85 år, men han har smilet i behold. Her har han funnet fram lagerfrakken, ordensvernlua og pengeveska fra storhetstida i Grønnerudslunden. (Foto: Ragnar Grinden)

Den 25. og 26. juni 1955 var det stort Solør-Odal stevne i Lunden. Det var et stevne i regi av Glåmdal Distriktslag av AUF. Lørdag var det strålende sommervær med 1100 betalende. Underholdningen ble ledet av Oddvar Tangen. Det var opptreden av Ella Peaters og Jonja Kleppe. Dansemusikken ble besørget av Star Boys fra Flisa. Søndag var det 500 betalende. Det var foredrag ved Haakon Lie og skogens dikter Hans Børli og underholdning av norgesmester på torader Ole Haagenrud, og mange flere.

På søndagskvelden var det lagt opp til et stort underholdningsprogram, som måtte avlyses p.g.a et forferdelig uvær – så stevnet fikk ikke det overskuddet som var beregnet. Det ble bare 1672 kroner, og da hadde Sand AUL leid ut Lunden gratis.

Hvis vi ser på noen tall fra stevnet, ser vi fort at prisene og tidene har forandret seg mye på litt over 40 år: Star Boys fra Flisa tok 370 kroner for opptreden og skyss tur-retur. Hans Børli tok 130 kroner og Trygve Tangerud 50 kroner. For å kjøre Åbrådens Trio tur-retur Bruvoll inkludert opptreden, var utgiftene 22 kroner. Lensmannen tok 164,55 kroner for vaktholdet under stevnet. Disse AUF-stevnene var meget populære og inntektsbringende for laget, selv om dette stevnet ble noe ødelagt p.g.a været.

1956 var en helt «vanlig» festsesong med forskjellig underholdning. St.Hansaften var den kjente tryllekunstneren Bent Hur i Lunden. Publikumsantallet var stort denne fine sommerkvelden – men noen var veldig tvilende til hans tryllekunster. Han tryllet fram den ene kaninen et-

ter den andre, men ei eldre dame på fremste benkerad så at det var harer som kom fram fra hatten. Hun ble hysjet ned av noen i nærheten, som sa at det var da ingen som tok med seg harer fra byen – det var da helt umulig. Men hun svarte da, at folk nå til dags «drar med sæ alt mulig rart tur bin hit opp tel landsens følk», så hun mente nok resten av forestillingen at det var harer han hadde med seg. Ellers i 1956 var det revyen «Her er vi igjen» med Inger Jacobsen og Book'n s revy fra Chat Noir.

Landleirstevnet for Framfylkingen var det store som skjedde i 1957. Åpningen var den 14. juli, men før dette hadde festsesongen startet med stort show 17. og 18.mai. Svend Von Du-

ring fra Edderkoppens Teater, 3 Texas Girls, Jazzbandet The Hot Saints, Rock'n Roll-orkesteret, samt trekkspillkongen Hans Eriksen.

Forberedelsene til den store Framleiren i Lunden i 1957 hadde foregått i lang tid i forveien. Første befarings var i november 1956, og laget fant da Lunden veldig interessant. Den 14. juli var det altså duket for åpning av stevnet, med Werna Gerdhardsen som hovedtaler. Hun åpnet da leiren for 550 barn i alderen 10-16 år.

Glåmdalen skrev: «Grått, med lett silregn strømmet nedover hodene på 550 barn og ledere i går da plassen ved Grønnerudslunden i Nord-Odal ble tatt i bruk som landsleir for framfylkingen». Videre kan vi lese: «297

Fra Fram-leiren i Grønnerudslunden i juli 1957. Jordene i Myra i bakgrunnen.

av barna kom med tog til Skarnes stasjon fra Oslo på ettermiddagen igår, og de gikk ombord i 7 busser som fraktet dem til Grønnerudslunden. Resten kom over fra Eidsvoll samme dag.

Videre: «Deltagerne hadde ikke vært lenge i leiren før biler fra Christiania Dampkjøkken kom med rykende varm, fin-fin middagsmat til sultne mager i leiren.»

Leirstevnet varte i 10 dager med mange konkurranser mellom gruppene fra forskjellige deler av landet. Noe som ellers stod høyt i kurs, var nok de annonserte badeturene ned til Storsjøen om kveldene.

Leirplassen lå ovenfor selve Lunden på Grønnerudsjordet, mot Myra. Leiren var bygd opp som 11 forskjellige «byer» med 10-15 telt i hver, så det var skikkelig organisert. Været er jo vesentlig på et slikt stevne, været denne uka var svært vekslende. Det begynte med regn, og det var også regn ved avslutningen. Men Framfylkinger og Lunden var veldig godt fornøyde med arrangementet, som var det største i sitt slag i Lundens historie.

I årene fram mot 1960 gikk festsesongene sin gang med tivoli på parkeringsplassen, og mange artister innom i helgene. Vi kan nevne noen: Arne Skiffle Joe som sang og kjørte enhjuls sykkel (den gang som nå), buktaleren Charlie Charlie var på besøk den 16. og 17. august 1958, han var da en kjent artist, med et stort publikum. Vi ser i hans kontrakt at besøket kostet 300 kroner, med overnatting og reiseutgifter i tillegg. Det står ellers at retur til Oslo

var mandag morgen klokka 05.30 (!) med buss fra Sand. Tidene har forandret seg. For tivoliet som besøkte Lunden i august 1958 var prisen 2500 kroner, og i tillegg skulle Nord-Odal kommune ha 10 kroner per spillekveld i avgift.

Sommeren 1958 ble Lunden forskrevet i selskapet Trygg for 40.000 kroner og med en forsikringssum på 73 kroner året. Det ble også ved de tider lagt telefon til Lunden. Anders Hanord ga tillatelse til en kobling på hans telefon – kalt «partstelefon» – og telefonnummeret var 22B. Leien var 20 kr pr måned og fast avgift. Sent på året i 1957 stod skytterpaviljongen ferdig (den står ennå).

I sesongen 1959 var det i alt 22 fester. Den første var 9. mai og sesongen ble avsluttet 17. oktober. Som vi har nevnt i forrige artikler, har vel sjelden noen utefestplass hatt så lang sesong som Grønnerudslunden – dette sier jo en del om oppslutningen.

En velkjent barnetimeonkel var Helge Sverre Nesheim. Han holdt mange barnetimer på søndagsettermiddager siste del av 50-tallet. Vi kan ta en liten tankeflukt tilbake til tidlig 1960-årene. En stille, varm «sindasæfta» med annonsert barnetime i Lunden kl 16.00. Mange til fots, noen med sykkel med en forventningsfull unge plassert i barnesetet bakpå, en og annen bil på grusveien fram mot parkeringsplassen på nedsida av inngangen. Unger og voksne pyntet med «gåbortkleer» oppover stien til scena i Lunden. Klokka er snart 16.00... det er barnetime og «sindasæftan».

Et forsøk på et lite stemningsbilde til slutt – til neste år kommer de siste årene av Grønnerudslundens historie fram mot slutten av 1960-tallet. Da får vi høre om den gang de store verdensartistene vandret gjennom porten og oppover gangveien til opptreden i Grønnerudslunden.

Vi er fortsatt interessert i bilder, stoff eller andre ting fra Lundens historie. Er det noen av leserne som har bilder fra da Millie Small gjestet Lunden en lørdagskveld i 1967? Ta kontakt med artikkelforfatterne Bengt Ringvold og Ragnar Grinden.

GRØNNERUDSLUNDEN
lørdag den 19. juli kl. 20
EN MUNTER SOMMERKABARET
Jens Book-Jenssen, Carsten Byhring,
Arne Paasche Aasen, Rolf Syversen
Etter forestillingen spiller **Chris Christensens**
populære rytmekvartett til dans.
Billetter a kr. 4.00 ved inngangen fra kl. 19.
Arrangør: Sand A.u.l.

Grønnerudslunden
Stor fest søndag 29.
juni kl. 20.
Musikk av Åbråtens trio
Skytebane og loddsalg
Arrangør:
N.-Odal Arbeiderparti

Annonser fra Glåmdalen sommeren 1958.

Henry og Haagenrud'ene

Musikk gjennom fire generasjoner

Min far Alfred var en av fire brødre som alle spilte trekkspill. Så vidt jeg vet, hadde ingen av mine besteforeldre musikalske talenter, men siden fars generasjon har det vært mye musikk i denna gærne familien, sier Henry Haagenrud.

Henry Haagenrud fra Knapper har hatt en finger med i mye av det som har skjedd på trekkspillets område her til lands og nyter stor respekt også utenfor landets grenser. Han begynte tidlig, spilte offentlig med faren Alfred Haagenrud fra åtteårsalderen av, og ble norgesmester på instrumentet som tolvåring. Etter som årene har gått, er det blitt tallrike plateopptak under eget og andres navn, ett par hundre radioprogram og et ukjent antall komposisjoner. Gjennom arbeidet som avdelingsleder og selger hos Hornaas, Gjøvik Musikkhandel og Imerslund Musikk har han gjennom et helt liv holdt kontakten med flere generasjoner av trekkspillende nordmenn.

Trekkspill før og nå

Henry er født i 1925, og tilhører generasjonen da trekkspillet var «kon-ge» innen populærmusikk og underholdning. Slik er det ikke lenger, men Henry tror ikke interessen er så

14 år gamle Henry Haagenrud med sitt første egne trekkspill, klar for opptak i NRK.

mye mindre enn før..

– I dag har trekkspillet sine tilhengere i to forskjellige leire. Du har arrangement med vekt på det sosiale, slik som Ransäter- og Titanofestivalen, med bred appell til både utøvere og publikum. På den annen side har du de som legger mer vekt på trekkspillet som konsertinstrument, som tiltrekkes av instrumentets klassiske repertoar og tar sin musikkutdannelse utfra det. Glåmdalsdistriktet har jo fremragende musikere i den leiren, som Erik Bergene og Frode Haltli.

Selv har nok Henry hatt ett ben i hver leir og vært borti det meste, men

Av Thor Martinsen

står nok i dag den sistnevnte kategorien nærmest. Men han *har* deltatt på Ransäterfestivalen, og ser tilbake på det med glede:

– Vi hadde et Dan Andersson-program, en trio sammen med svensken Owe Köhler. Sønnen min, Per Gisle som da var bare 16 år, var med og spilte bl.a. Fanitullen på hardingfele. Det var et interessant prosjekt som ble veldig godt mottatt.

Henry hører til den mer virtuose delen av utøvende musikere, og Frosinis verk ligger hans hjerte nærmest. Nerven i disse komposisjonene er det han har etterstrebet, og i følge andre musikere har han ofte lyktes. Trekkspillere av samme generasjon får en egen glans i øynene når de snakker om Henry. Rolf Lennart Legrem på Kongsvinger har kjent ham i over femti år, og er klar i sin bedømmelse:

– Jeg behøver bare å høre et par takter av en låt for å vite at det er Henry som spiller. Det samme har for øvrig den svenske trekkspillkongen Andrew Walter sagt.

«Hyss på radioen»

Legrem og Haagenrud hadde i årene etter krigen mange duettopptredener på radio. De to var også initiativtakerne til en serie programmer som het «Trekkspillparaden». Her var alle landets fremste trekkspillere innom. Programmet gikk på direkten, noe som ikke hindret Henry i å utføre ett av sine legendariske «hyss». Legrem forteller:

– Under disse programmene satt alle trekkspillerne ved siden av hverandre i hestekoform rundt mikrofo-

nen, vi spilte etter tur. Henry satt til høyre for meg. Det ble min tur og nervene var i helspenn. Da jeg begynte på min solo med fingersetning høyt oppe på klaviaturet, så jeg til min forskrekkelse hånda til Henry komme inn fra høyre og begynte å spille obligatstemmen på mitt spill. På en eller annen måte fikk jeg fullført, men det var så vidt det holdt. Jeg fikk veldig bra kritikk av folk som hadde hørt sendinga, men de lurte jo på hvor mange hender jeg hadde. De hadde jo hørt at jeg spilte tostemt!

Henry husker også godt den femti år gamle episoden:

– Akkurat det der hadde jeg god erfaring i. Da jeg begynte å spille sammen med far min, hadde vi bare ett trekkspill. Derfor hadde vi som en ekstra attraksjon øvd inn en del numre der vi spilte på samme spill samtidig.

En annen gang var det Henry selv som fikk problemer på direkten. Dette var før han hadde lært seg noter, han hadde klart seg fint gjennom en Frosinikomposisjon og nærmet seg *codaen*, den avsluttende trudelutten. Det var bare det, at han hadde glemt hvordan den var, det kunne Legrem tydelig se på ansiktsuttrykket. Løsningen ble at Haagenrud på sparket improviserte en coda som passet melodien som hånd i hanske – og ingen reagerte på det.

Onklene

Knappergutten Henry som fulgte far sin både i tømmerskogen og i musikkens verden, er i dag pensjonist og bor sammen med kona Marit på

Sørumsand. I Odalen har han ikke bodd siden krigen, men han har sterke røtter der og minnene er mange. Spesielt ungdomstida der står i et spesielt lys, det fine samholdet, de gode vennene og musikken. Tømmerhogginga under krigsårene var ingen lett jobb, men en tok det en fikk. Det første krigsåret livnærte han seg imidlertid som musiker i hovedstaden, bare 15 år gammel. NM-tittelen tre år tidligere hadde gjort ham til et ettertraktet navn og han kunne tjene gode penger på matinéopptredener, mens han bodde på hybel hos onkel Ole i Urtegata.

Ole Haagenrud var trekkspiller og spilte ute på restauranter om kveldene, men sitt daglige brød tjente han bak disken i melkebutikken som han og kona drev i 1. etasje i gården der

de bodde. Parets tre barn var også meget musikalske.

Farens to andre brødre, Jørgen Haagenrud som flyttet til Viul ved Hønefoss og Ottar Haagenrud som ble i Odalen, var også trekkspillere. Da Henry en lørdagskveld før krigen skulle spille alene til dans for første gang, var det Ottar som fulgte med som eskorte på den lange sparkturen fra Knapper til Slåstad. Henry som ennå ikke var konfirmert, syntes det var ekstra stas med den høytidelige kontrakten i «De»-form, som han fikk tilsendt fra Slåstad Idrettslag. Spillingen skulle vare fra åtte til to. Etterpå var det å laste spillet på sparkstøttingen og starte på returen til Knapper i vinternatta...

Faren

Faren Alfred var den beste musikeren av de fire brødrene Haagenrud, og den som Henry lærte mest av. Han hadde absolutt gehør, var selvlært og spilte i mange år kompliserte stykker uten å kunne noter, men lærte seg kunsten da han var i 50-åra. En humørfylt kar, som hele livet kalte kona for "forloveden". Hun var den som tok vare på alt som ble skrevet om den talentfulle sønnen i aviser og blader, noe som Henry er takknemlig for i dag. Far og sønn spilte mye sammen, og hadde et noe uvanlig repertoar for sin tid. Dette gjorde at de ofte fikk oppdrag fra det Henry kaller «det høyere sjikt» av folket, og de var ofte rundt på storgårdene og spilte da han var bare åtte-ni år. Senere hendte det at faren leide lokaler, og de to spilte til underholdning og dans. Etter Henrys NM-tittel i 1937

Alfred Haagenrud på 60-årsdagen, fotografert av datteren Jørgine Solem.

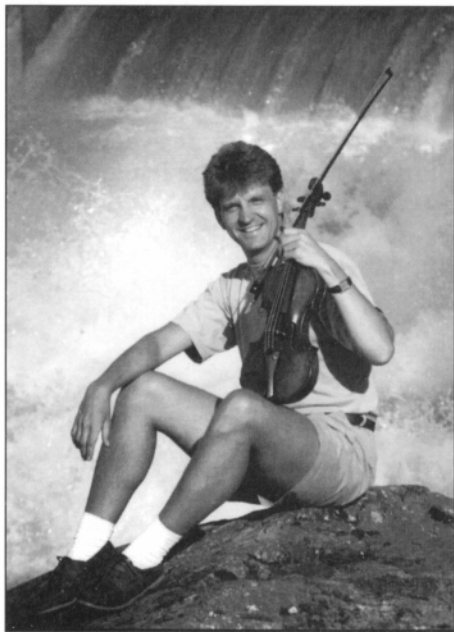
spilte de sammen i radioen.

Alfred døde i 1966, og ble bare 62 år gammel.

Barna

Henry og Marit har to voksne barn som begge har gått musikkveien. Helt uten press fra foreldrene, understreker Henry.

Anita Haagenrud Wegger, født 1954 er utdannet klaverpedagog og underviser ved de kommunale musikk-skolene i Kolbotn og Ski. I de årene familien bodde på Gjøvik, spilte hun i Gjøvik Juniororkester. Som 16-åring var hun solist i Haydns klaverkon-sert da orkesteret turnerte i Tyskland, til meget gode kritikker. Også Anita var innom trekkspillet før hun bestemte seg for klaver, og tok sin utdanning ved Norges Musikkhøyskole.

Per Gisle Haagenrud venter på nøkken ved Bingsfossen.

Per Gisle Haagenrud, født 1959 valgte fiolinen som sitt instrument da han var bare seks år gammel. De siste 17 årene har han vært ansatt ved Bergens Filharmoniske Orkester, der han er 1. fiolinist. Hans kone Helga er bratsjist i samme orkester. Per Gisle sitter også i styret i Norsk Musikerforbund. I likhet med søsteren Anita har han sin utdanning fra Norges Musikkhøyskole. Hans første lærer var Rolf Bækkelund, siden studerte han under Leif Jørgensen og Aron Rosan. Per Gisle Haagenrud er mye brukt som studiomusiker, både i rock og klassisk sammenheng. Han har hardingfele som sitt 2. instrument.

Barnebarna

De sterke musikktradisjonene i familien føres nå videre av en ny generasjon:

Anita og mannen Stein Weggers sønn **Ole Henrik Haagenrud Wegger** på 18 år er i gang med sin utdanning på Oppegård Kommunale Musikk-skole med slagverk som hoved-instrument, mens broren Lars Erik

Ole Henrik (18) og Lars Erik Haagenrud Wegger (16).

Haagenrud Wegger på 16 år som spiller bass, har valgt dramalinjen ved samme skole.

Per Gisles barn fra 1. ekteskap bor hos moren Bente Gullikstad i Oslo. Sønnen Ole Christian Haagenrud er bare 9 år, men er allerede tatt opp som klaverelev ved Barratt-Dues Institutt. Han akkompagnerer ofte sin lillesøster, 7-årige **Emilie Haagenrud** som allerede har utmerket seg med

Ole Christian Haagenrud (9) er klaver-elev ved Barratt-Dues Institutt i Oslo.

sin sangstemme. Hun synger også i kor.

Miljø og røtter

Da Henry vokste opp, var det et blomstrende musikkmiljø i hjembygda. I tillegg til faren og onklene, nevner han Nell Gravlie som en aktiv musiker som har etterlatt seg en mengde komposisjoner. Til stor inspirasjon for Henry var hans noe eldre kamerater, Erling Nygård og Kristoffer Trøseid fra Austvatn.

– Jeg så opp til dem, jeg synes de var de beste av min egen generasjons trekkspillere i Odalen på den tida, sier han.

Henry har ikke unngått å legge merke til at det også i våre dager er en uvanlig stor bredde i musikkmiljøet i hans barndoms dal. Han skulle ikke hatt noe i mot å ta del i dette, og har begynt å ymte frampå om en aldersbolig på de trakter, kanskje på Sand. Det som eventuelt kan holde ham igjen, er tanken på at avstanden til barnebarna vil bli noe lenger.

Henry Haagenrud på plate

ARTISTNAVN/TITTEL	PLATEMERKE	NUMMER	ÅR	FORMAT
Henry Haagenruds Trekkspillkvartett				
Spellmannsvals/Lille Karins reinlender	His Masters Voice	AL 3274	1952	78
Hilsen til Vesterålen/Maja - hambo	His Masters Voice	AL 3275	1952	78
Vestlandsvals/Fridlundspolka	His Masters Voice	AL 3350	1953	78
Valsen tel'n Hans Persen/Nebber'n	His Masters Voice	AL 3507	1955	78
Olga - vals/Bamse	His Masters Voice	AL 3508	1955	78
Henry Haagenrud Trekkspilltrio/kvartett				
SOUVENIRS FROM NORWAY*	RCA	LPNES 57	1962	LP
Henry Haagenruds Trekkspillensemble				
4 NORWEGIAN COUNTRY DANCES	RCA	REP 385	1962	EP
Arnt Haugen og Henry Haagenrud	RCA	EP 397 ca.	1963	EP
Hans Erichsen, Erik Tronrud & Henry Haagenrud, trekkspill m/rytme				
DANCING IN THE MIDNIGHT SUN Vol. 1	Triola	TNEP 1018	1968	EP
DANCING IN THE MIDNIGHT SUN Vol. 2	Triola	TNEP 1019	1968	EP
DANCING IN THE MIDNIGHT SUN Vol. 3	Triola	TNEP 1064	1968	EP
DANCING IN THE MIDNIGHT SUN Vol. 4	Triola	TNEP 1065	1968	EP
Arnt Haugen m/Henry Haagenrud				
JUBILEUMSLÅTER	Nor-Disc	NORLP 23	1968	LP
Henry Haagenrud, Arnstein Johansen og Konrad Sørumsbrenden m/ensemble				
GNISTRENDE GAMMALDANS	Philips	6478 005	1973	LP
Andreas Nibstad m/Henry Haagenrud				
BÆLJESPELL PÅ STOREFJELL	Philips	6478 014	1973	LP
GLADLÅTER FRA HALLINGDAL	Philips	6478 058		LP
Glåmdalen Trekkspillorkester under ledelse av Henry Haagenrud				
GLÅMDALSTRALL 1	Nett	NETT		LP
GLÅMDALSTRALL 2	Nett	NETT 553	1976	LP
Romerike Accordeon Kvintett: Kari Eriksen, Trond Aarstad, Erik Hauger, Dagfinn Syversen og Henry Haagenrud				
PÅ FOTEN	Philips	9114 041	1979	LP

* Første norskproduserte stereo-LP.

Eventuelle tillegg og rettelser bes sendt Thor Martinsen, 2140 Sander, eller tlf. 62 96 51 42

Størjebygdens Sangforening

Den aller første Størjebygdens sangforening ble stiftet vinteren 1896 og den første dirigenten var Anders Sutterud. Han var meget musikalsk med et fin-fint øre og han spilte fiolin. Han var en nevø av den kjente bygdemusiker Per Hansen på Skarnes. Anders Sutteruds mor, Henrikke Sutterud og Per Hansen var søsken og var fra garden Hernes i Sør-Odal. Av stifterne og medlemmene av denne sangforening kan i første rekke nevnes daværende lærer i Bjelker krets, J. O. Rygh, Marie og Johan Røtterud, Søren og Henrik Sutterud – dirigentens to brødre, Ole Svarverud, Adolf Ihler, Gina og Helga Helgedagsrud, Kari og Oline Haukerud, Eli Gjersås, Elise og Kari Haukerud, Minda Holt, Karl Bråten, Hans Berger med mange flere.

Koret tallet jamt over riktig gode, støe stemmer, så det var et bra instrument Anders Sutterud hadde å spille på. Det første lokale til øvelsene var i en tom føderådsbygning på Haukerud som ble omdøpt til sangerhallen og her var det glade og festlige sangmøter hver uke. Damerne hadde med smørbrød og fløte og herrene betalte hver 7 øre til kaffe og gamle Oline Pedersen møtte opp i stort hvitt forkle og stod for kaffeko-

ken. Interessen var fra første stund stor både blant sangerne og fra instruktørens side, og det varte ikke lenge før koret sang offentlig, og det går ennå frasagn i bygda om «Kjerringa med staven». Karl Bråten var en av tenorene, og det var en tenor av Guds nåde, og da han ljomet ut sitt «Kjerringa» i solo-partiet, godt understøttet av bassistene, Rygh, Søren Sutterud, Adolf Ihler, Gustav Svarverud, ja, da var det liv i leiren og tilhørerne klappet, klappet, klappet. Og Marie Røtterud sa: – Ja, hvis Karl Bråten slutter i koret, da kan vi gi opp alle sammen.

Ja, Karl Bråten var en førsteklasses tenor, og han holdt tonen klart og sikkert som fela sjøl. Hans to unge døtre, Hilda og Gunhild, ble også med i koret og var gode sopranstemmer. Da jeg var i konfirmasjonsalderen husker jeg særlig koret i Sand kirke en juledag, og jeg hører siden aldri «Alenest Gud i himmerik» uten at dette kommer for meg. De sang så vakkert og harmonisk og det var så høytidelig i kirken.

Da koret ble stiftet, var jeg ikke «voksen» og kunne ikke bli med, men da jeg omsider var konfirmert var jeg heller ikke sen om å skrive meg inn, og mange med meg, deriblant Hoels-jentene fra Sagstua.

Da Anders Sutterud reiste til Amerika, fikk koret Ole Glomsås, Sør-Odal, til dirigent. Etter hans tid ble det læ-

Denne artikkelen, som er hentet fra Glåmdalen 15. mars 1952, er skrevet av Marthe Luker.

rer Dybli fra Krattebøl skole i Nord-Odal, men ettersom tida skred ebbet det litt etter litt ut med den første Størjebygdens sangforening.

Men så opprant det store jubelåret 1912 da Ust kom til Sør-Odal og de sangglade størjebygdingene var ikke sene om å sikre seg ham som dirigent. Nytt liv ble blåst i foreningen, ny start, nye medlemmer, nytt mot. Resten av det gamle koret stilte straks opp i rekkene, deriblant Marie og Johan Røtterud, som stadig var like ungdommelige og vitale og var så å si drivkraften i koret. Mange nye sangkrefter kom til, det var Emma og Li-

nus Ottersen, ungdom fra Brynhildsrud, Harald Haukerud, Nils Luker, Hans K. Krogsrud, Andreas Linnerud, for å nevne noen, samt mange unge og friske damestemmer.

Det ble en glad og oppløftende sangforening, for med lærer Ust som sprudlende dirigent kunne det rett og slett ikke bli annet, og for alle som var med er det sikkert den dag i dag et uforglemmelig minne, en uforglemmelig tid. Lokale til øvelsene var nå i en ledig stasstue på garden Sutterud. Ust spilte ikke fiolin, og så var det å bære med seg et lite orgel fra Luker att og fram. En bass og en te-

Størjebygdens Sangforening fotografert 1898. Bakerste rekke f.v.: Hans Henrik H Sutterud, Gustav J Svarverud, Johan Røtterud, Lærer J. O. Rygh, Hans Thorvald N Berger, Lærer Anders Johnsen, Søren H Sutterud, Ole J Svarverud.

Midterste rekke f.v.: Gustav Adolf N Ihler, Ragnhild A Helgedagsrud, Eli J Gjersaas, Kari H Haukerud, Thora E Ekornhol, Magnhild L Hoel, Oline G Haukerud, Lina A Johnsen, Kari J Svarverud, Liv W Wilhelmsen.

Forreste rekke: Lina T Brynnilsrud, Kari G Haukerud, Gina Helga A Helgedagsrud, Elise H Haukerud, Signy L Hoel, Anders H Sutterud, dirigent Minda H Holt, Kari T Brynnilsrud, Maria Røtterud, Gina Kristina Helgedagsrud.

nor besørget dette. I denne perioden av Størjebygdens sangforening hadde Amor det svært travelt, og han fikk i stand flere gode og holdbare forbindelser som endte med ekteskap. Koret hadde fester, baller og utflukter. En gang var vi i Krogsrudsetra. Gad vite om Sjønne Berger, som da var gardsbestyrer på Hannord, husker denne turen.

Da Ust stilte sangerne opp på vangen for å synge «Seterstellet langt i fjellet» protesterte Sjønne på det kraftigste. Han tålte ikke å høre sang, sa han. Det ble naturligvis latter, leven og moro slik som seg hør og bør blant glad ungdom og glade sangere på setertur. Men så begav det seg at Ust flyttet fra Odalen og Størjebygdens sangforening falt i en tornerosesøvn.

Imidlertid hendte det omsider at en sterk basun fikk vekket sangerne. Det var Jørgen Fischer og Gunnar Hannord som blåste i luren til ny start, jeg tror det var i 1928. Nå hadde sangforeningen hvilt lenge nok, mente de, og det viste seg virkelig at interessen var stor denne gangen også. Gunnar Hannord ble formann og Nell Gravli dirigent, og mange møtte opp og skrev seg inn første startkvelden, og øvelsene begynte med «Leve sangen».

De fleste fra den old-gamle sangforening hadde nå falt for aldersgrensen, men noen få av de mest iherdige klaret stemmen så godt de kunne og stilte i rekkene. Nell var en ivrig og god dirigent og var så å si bare takt og tone; han spilte fiolin. I dette koret ble flere fra Oppstad med, deriblant også Hans Brenna med sin fele, og så ble det to til å øve inn stemmer.

Øvelsene holdtes til dels i den gamle sangerhallen på Haukerud, til dels i Lukerstuen og på Songborg. Koret var virksomt i noen år. Sorg ble det blant sangerne da Gunnar Hannord døde vinteren 1931. Koret sang ved hans begravelse både i heimen og i kirken.

Men livet må gå sin gang og sangforeningen fortsatte med nestformann Godtfred Aas ved roret og så sang de seg fram til Hans Brennass bryllup med sin Anna og Nell hadde komponert brudevalsens.

«Men håret gråner, sangens elv flyter mere stille, rinder før du vet det selv, ut i mindets kilde». Jeg undres når tid det atter blåses i luren til start for enda en Størjebygdens sangforening?

Langrennsjenta Marit Weideborg

Jul i Nord-Odal har i år valgt ungjenta Marit Weideborg som bladets sportsprofil. Marit er ei jente som har det både i hodet og beina. De 12 første årene av sitt liv bodde Marit i Oslo. I denne tiden ble det ikke noe aktiv idrett, kun turer på beina og på ski sammen med foreldrene.

Etter hvert ble det slik at familien flyttet til pappa Mortens barndoms-hjem i Austvatn. Her begynte Marit å trene sammen med noen andre jenter og det viste seg ganske snart at hun hadde talent både i friidrett og langrenn.

Resultatene lot heller ikke vente på seg. Glåmdalen hadde mandag 05.02.96 følgende overskrift på sports-siden: UKJENT DOBBELTVINNER. Videre stod det «Marit Weideborg (14) er et navn skiinteresserte bør legge merke til i framtiden. Foran denne sesongen bestemte Austvatn-jenta seg for å satse på langrenn. I helgen stakk hun av med begge gullmedaljene i 14 års klassen under KM i Nybygda. Snakk om kometkarriere.»

Marit representerer Magnor UL på ski, mens hun i friidrett løper for Mogutten. Grunnen til dette er at hun ble så sørgelig alene som langrenns-løper på spinnesiden i Nord-Odal.

Dette medførte at hun først meldte overgang til KIL og senere til Magnor for å komme inn i et langrenns-miljø.

Både i KIL og Magnor har hun hatt bra trenere og forholdene har blitt lagt meget bra til rette. Fremgangen har derfor ikke latt vente på seg. Sesongen 1997 ble igjen Marit dobbeltvinner i KM i Folldal pluss at hun fulgte opp med en solid 11. plass i hovedlandsrennet på Konnerud ved Drammen. I omtalen av Marit den gangen ble det skrevet at hun var best i fristil. Hun uttalte i den forbindelse at det bekymret henne at hun ikke var like god i klassisk. Tålmodighet og trening vil nok gjøre at hun ikke behøver å ha denne bekymringen så lenge.

Sommeren 1998 bestemte Marit seg for å satse maksimalt. Etter familieråd med sine foreldre søkte hun opp-tak ved Toppidrettsgymnaset på Lillehammer.

Hun kom inn og begynte på skolen i august måned i år. Det er sju langrennsjenter på skolen. Disse kommer fra Finmark, Oppland, Møre- og Romsdal og Hedmark.

Her blir satsing på idrett og skole samkjørt. Skoledagen arter seg slik: Trening fra kl. 0800 til 1230. Deretter er det skole resten av dagen. Herlig å være ferdig med skole og trening kl. 1600 på ettermiddagen. Tidligere da hun var elev ved Skar-

Av Steinar Bjørnstad

nes Videregående kom hun hjem fra skolen kl. 1530 på ettermiddagen. Deretter var det å gi seg i kast med lekser og trening. Det har på denne måten blitt mange skiturer med holdelykt sene vinterkvelder i løypa fra Stømnersetra og innover til Skurven. På Toppidrettsgymnaset er det ikke noe som heter høst- og vinterferie. Disse feriene blir inndratt i forbindelse med reiser til norgescuprenn rundt omkring i Norges land.

Marit er ikke den første fra Nord-Odal som har valgt denne løsningen med skolegang og idrett. Kjetil Pettersen fra Sand var for noen år siden elev ved skigymnaset i Trysil.

Kristian Amundsen er langrennstrener på Toppidrettsgymnaset. Han har sin bakgrunn som tidligere aktiv

langrennsløper, bronsemedaljør i NM som senior, og utdanning ved Norges Idrettshøgskole. Marit forteller at hun er meget godt fornøyd med trener og opplegg ved skolen.

I Målsettingen til Toppidrettsgymnaset står det å lese: «Vi har et fremtidsrettet treningsopplegg som kan legge grunnlaget for en god seniorkarriere. Elevene utvikler klare treningsmål innenfor feltene fysisk trening, teknikk/taktikk, mental trening/bevisstgjøring. Resultatmål er konkrete, men det er først som eldre junior at dette blir viktig. Vi har rekruttert mange løpere til Norges Skiforbunds seniorlandslag. Tidligere elever har gull og bronse fra junior – VM.»

Det er lett å forstå at Marit er i de beste hender. Målsettingen hennes for vinteren 1999 er å bli blant de 15 beste i Norgescupen og dermed komme til finalen. Et mål som så absolutt er innenfor rekkevidden til den målbevisste og talentfulle sportsjenta fra Austvatn som har valgt å gå en litt annen vei. Det er ingen latmannsport hun har valgt verken med tanke på trening eller lange reiser til konkurranser.

Jul i Nord-Odal ønsker Marit lykke til, og videre ønsker vi at hun vil få mange skimil i juleferien i hjembygda før alvoret braker løs.

Herren glemmer ingen

I mai måned 1972 fant min kone og jeg på å slå oss med et musikk-chartret fly, som hadde plasser til overs, til USA. Grunnen var at flyet skulle til en plass som lå brukbart til for vårt formål med en amerikatur, nemlig å hilse på noen av de slektningene som i årenes løp hadde etterlyst besøk fra gamlelandet. Slektingene vi hadde i tankene holdt til i staten Minnesota, på steder som Alexandria, Fergus Falls og St. Paul/Minneapolis.

Allerede da vi landet på flyplassen, straks inne på nabostaten Nord-Dakotas territorium, fikk vi oppleve hvilken enorm begeistring alle fra gamlelandet vekker hos norskamerikanerne, blott ved sitt nærvær. For der kom det fram at mange hadde reist lange veier og stått i timer og ventet på det forsinkede flyet.

Da jeg var en av de første som steg ned flytrappen, fikk jeg den æren å bli omsvermet av en mengde eldre damer som ønsket velkommen og ba hjem på kaffe og eplepai. Men, etter å ha blitt imponert av damens klingende norsk, slik jeg kunne huske de eldre snakket da jeg var liten, måtte jeg ovenfor den håpefulle forsamlingen beklage at jeg måtte videre til vårt bestemmelsessted med en skyss som gikk umiddelbart.

Etter en tids reise, langs en snor-

rett, firefelts, svært lite trafikkert motorveg med Greyhound-buss, gjennom et flatt landskap avbrutt fra tid til annen av små tettsteder, markert av enorme reklameskilt, samt et sted hvor noen kuer sto og stampet i en binge borte på et jorde, som vårgrisene hjemme i gamledager, fikk vi kontakt med våre norskættede slektninger, som tok imot oss med åpne armer. Ja, vi følte faktisk at vi ble behandlet som kongelige, der vi hver dag, nærmest programmessig ble skyssset, på omgang, rundt omkring til forskjellige plasser og velorganiserte familiesammenkomster og med stolthet vist fram. Serveringen var som oftest kaffe og eplepai.

Tross all velmenthet fra deres side, var det ikke til å unngå at vi etter hvert ble ganske slitne av å være «kongelige» så vi vurderte faktisk å ta inn på et hotell for å komme fra litt. Men det fikk vi ingen sjanse til.

Etter i noen dager å ha besøkt disse tilsynelatende vellykede etterkommerne av odalske innflyttere, begynte vi også å lengte etter en kontrast til det hele. Noe som kunne krydre turen litt. For egentlig var det vel ikke så mye å skryte av som var annerledes enn hjemme, bortsett fra mye eplepai. Fordi noe slikt som store arbeidsmaskiner, vi hadde hørt så mye om i tidligere år, det fantes det nærmest ikke på de farmene vi besøkte.

Det var ikke som dengang, før første verdenskrig, farbror fortalte om da vi besøkte farmen hans, da han

som nybegynner måtte sele på og sele av 16 gamper hver dag.

På en av bilturene med min kones slektning Alice, som var vår glimrende vertinne i noen dager, fikk vi riktignok på avstand se noen bygninger ved en vik på nordsiden av en sjø, bære preg av å være forlatt. Men det var jo vårt land ikke forskånet for heller, så det ble oversett til vi fikk høre årsaken. Vi fikk da høre at farmeren hadde krepert for mange år siden etter et meet langt sykeleie, noe som hadde medført at han ikke greide å skjøtte eiendommen. Han selv måtte tas hånd om av et avsides nabolag, som pleiet ham på omgang, fordi han var ubemidlet. Ja, det er godt å ha venner når trygdeytelsene mangler.

Men, så lell, mens vi var på rundreise en dag, dukket det virkelig opp

en kontrast et stykke fra vegen, i form av et skur oppført av kassebord i alle fargenyanser, med tv-antenne på taket og en ordinær boligdør i veggen, der den nederste tverrspilen i døra var fjernet, og hvor en katt kom ut og strakte kroppen. Jeg ba sjåføren stoppe så vi fikk tatt et foto. Idet hun bremses ned, hører vi hun stusser: «Du skal vel ikke vise fram at vi bor slik i USA?» Nei, mente jeg, jeg ville bare ha bildet som en kuriositet, for det var faktisk boligien til en eldre årgang Swanson, fikk vi vite.

Alice, som arbeidet som nattevakt på et aldershjem, fortalte at herr Swanson bodde på aldershjemmet om vinteren og at han av og til ellers også var innom og spiste middag. Hun mente han kunne være på aldershjemmet og spise da vi tok bilde av «palasset» hans, siden vi ikke så ham,

*Swansons
sommervilla.*

og hun ivret fælt etter å kjøre videre til aldershjemmet så vi fikk hilse på ham. Og det ble som hun ville.

På veien fortalte hun at det bodde en pensjonist på aldershjemmet som i sin tid var kommet fra Odalen, som vi også burde hilse på. Ja, hvorfor ikke, vi kunne kanskje overraske noen etter hjemreisen med at vi skulle hilse fra en slektning i USA. Navnet til odølingen, Pete Lee, var ukjent for oss, men det skulle vi ikke feste oss ved mente Alice, fordi navnet ofte ble forandret dengang de fikk statsborgerskap i landet.

Aldershjemmet viste seg å være en stor, koselig bygning i en etasje, vakert beliggende i en romslig have, i romlige omgivelser ved en av de mange sjøene staten er kjent for.

Swanson var ikke å finne, så vår vertinne oppsøkte likegodt odølingen med det samme og meldte om besøk fra Odalen i Norge. Hvoretter min kone og jeg forsiktig beveget oss inn til den gamle mannen som hadde satt seg på sengekanten. Den tynne mannen så opp på meg med undrende øyne da jeg presenterte oss som nordodølinger og oppga våre navn, som visst ikke sa ham noe, for han så stadig spørrende ut. Da jeg så spurte hvorfra i Odalen han var kommet og svaret var: «Krattebøl», var det min tur til å bli forundret. Han hadde nemlig oppgitt navnet på kretsen hvor jeg er født, oppvokst og hvor jeg bodde, så her satt nok en nærmere bekjent enn jeg ante?

Så åpner han døra i nattbordet og tar frem en liten kurv full av julekort og billedkort som han viser oss.

I det jeg får se adressatens navn på

kortene, går det opp for meg at jeg faktisk satt overfor en slektning, som på toppen av alt. For mottageren av kortene fra Norge var jo Petter! Han som her ble kalt Pete Lee var jo min mors fetter! Slå den! Det var da merkelig at jeg skulle treffe han vi aldri hadde hørt noe fra.

Men, her satt jeg altså ved siden av den sønnen «tante» Elise hadde snakket så mye om de gangene jeg besøkte henne på nabogården som smågutt. Jeg var ofte hos «tante» Elise, fordi hun holdt Illustrert Familieblad med Nils og Blåmann som jeg var interessert i. Jeg husket hun hadde et fotografi av en konfirmant stående på kommoden i kammerset. Et foto hun viste frem hver gang hun snakket med noen om sin kjære sønn Petter, som hadde reist til Amerika og som hun nok aldri ville få se igjen. Jeg husket tårene trillet nedover de skrukkete kinnenene hennes hver gang hun nevnte han. Hun leste også høyt for meg fra en bunke brev hun hadde fått fra ham i årenes løp. En bunke med blått sløyfeband rundt.

Det gikk som hun ante, sønnen kom aldri mer til Norge, og nå er «tante» Elise borte forlengst.

Jeg fortalte Petter om mine besøk hos hans mor og hennes store lengsel etter å få se ham for sine øyne. Det endte med at både Petter og vi andre måte gråte litt, der vi satt og holdt om hverandre på sengekanten i et aldershem langt borte fra hjemlandet. Tenk dette fikk vi oppleve bare noen måneder før han døde 86 år gammel.

Jeg har tenkt på det flere ganger siden, det var da et merkelig sam-

mentreff det hele? Der befant Petter seg i Minnesota, han som på de gamle kortene hadde adresse Wisconsin? Videre ble han om natten vaktet av en norskættet slektning av min kone, med aner fra nærmeste nabogård hjemme i Norge. Og så ble det meg, den eneste av hans norske slekt, som ved personlig fremmøte skulle få hilse fra hans mor. Hvem vet, kanskje ble det gjensyns-glede mellom dem til slutt, likevel.

Grunnen til at Petter utvandret var, i følge ham selv, den store fattigdommen i Norge på den tiden han reiste. Fattigdom var det ikke i det nye landet for en som var frisk og ville arbeide.

Under oppholdet hos Alice ble det arrangert en sammenkomst med Pet-

ter hjemme hos henne, der han så ut til å storkose seg sammen med oss fra gamlelandet. Ja, alle koste seg hos Alice fordi hun var en enestående vertinne. Nå har også hun gått bort.

Jeg fikk med to billedkort fra Petters kurv, med foto av gårdstunet hjemme, der hans fettere og kusiner var i aktivitet, og hvor en gutt satt på hesteryggen. Kortene hadde Petter fått på fødselsdagene i 1906 og 1907, før min mor ble født.

Etter hjemkomsten til Norge, oppsøkte vi morbror, den eneste gjenlevende av guttene på kortet, og sa vi skulle hilse fra Amerika. Da han fikk se kortet, der han selv satt på hesteryggen, måtte han pusse nesen ekstra godt, da han sa: «Herren glemmer ingen».

Sand Mannskors historie

– Sang og musikk er en kulturfaktor få av oss setter stor nok pris på, sa ordfører Einar Olav Skogholt ved korets jubileumsfeiring i 1975. Sand Mannskor ble stiftet på møte i Holt skole onsdag 28. januar 1925. Lærerne Andreas Markusson og Torbjørn Berg var initiativtaker. Det hadde møtt fram 12 mann, og alle meldte seg som medlemmer.

De første medlemmene var:

Torbjørn Berg
Einar Bråten
Johan Dagfinrud
Anders P. Hagen
Andreas Markusson
Reidar Norseth
Trygve Norseth
Karsten Rindal
Hans A. Skjeppestad
Thormod Spilhaug
Ragnvald Stræverud
Håkon Aas-Eng

Anders Drøserud (som ikke var tilstede) ble valgt til korets første formann, Anders P. Hagen til nestformann og Håkon Aas-Eng til sekretær og kasserer. På den første vanlige sangøvingen 4. februar samme år fraba Anders Drøserud seg bestemt formannsvervet. Derfor ble Andreas Markusson valgt til ny formann 25. februar 1925.

Torbjørn Berg tok på seg vervet som dirigent, et verv han hadde fram til 29. februar 1942. Dette skulle vise seg

å være heldige valg, med Berg som dirigent og Markusson som formann. Berg begynte allerede på den første sangøvelsen å undervise i sangteori. Det nye koret gav seg straks i kast med kravfulle sanger, og hadde sin første opptreden bare vel 3 måneder etter starten – i Mo ungdomslokale 3.mai. Den 17.mai opptrådte koret både i Mo og Sand, iført nye sangerluer. Koret gjorde første året også turen til Syningom og sang for pasientene der. Koret ble ellers snart bedt om å synge ved forskjellige anledninger og steder, f.eks. i begravelser, bryllup, på fester i sanitetsforeninger og ungdomslag m.fl.

24. oktober 1925 meldte koret seg inn i daværende Solør-Odal sangerforbund (senere Glåmdal sangerlag), og har senere deltatt på alle lagets stevner. Sand mannskor sto som arrangør for sitt første stevne i 1927. Det ble holdt i Bøndernes Hus på Skarnes. Senere har koret stått som arrangør for flere stevner.

5. juli 1925 hadde koret sin første sangerfest. Til denne skrev korets formann (senere forfatter) lærer Andreas Markusson en dikterisk sett meget god prolog:

Til Sand mannskors første sangerfest 5. juli 1925.

*Et sted mellom åser grønne
blinker et øye så blankt.*

*Det er sjøen som ligger og drømmer
og smiler så lyst og langt.*

*Men rundt omkring -
der er bygden din - og min - og hans !*

Tror du noen bedre fans ?
Med bær og bakkehald,
med solbrand i sky mot kveld!
Bakom står skogen og suser
så lyst og vemodig stilt,
et sted der inne en foss som bruser -
fins der no' som er mere gildt?

Gikk du i skogen inn
med kjæresten din,
en sommerkveld
i bakkehald?
Bare dere to -
hun gav deg sin tro,
en sommerlys kveld
i et bakkehald.

Og såg du om våren
når elven brøt opp etter vintersøvn,
og bar mot sjøen hver tømmerstokk?
Med brak og drønn når setten gikk,
og fløterne brukte dynamitt?
Og såg du det alt,
om vinterkaldt,
eller sommervarmt,
om ofte armt,
men stundom rikt?
Det er da tross alt din heimbygds dikt.

Men sangen skal ikke stenges
der inne i bringen dypt!
Den skal ei forjevnes lenges,
mot sol, mot lys, mot luft.
Den skal ut som en røst i det store kor,
som en sang over livet der mennesker bor,
den skal ut som en sang om sol og vår -
som en høytidsfull messe der likferden går.
Den skal tolke din glede, ditt savn og din ve,
i sangen om livet skal du og bli med.
Den skal være din bøn mot det høyeste
hvelv,
den skal senke sitt sølv i det dypeste selv.
Den skal bære din lengsel opp mot det blå,

den skal åpne ditt syn for det usleste strå,
den skal bysse ditt barn i den søtteste blund,
den skal bære din kjensle den hellige stund.

Men først når tonene samles
er det at koret får kraft,
men først når strengene stemmes
er det at klangen får makt.
Sangerbrødre! Jeg hilser velkommen.
Det er idèen som binder oss sammen,
sangens idè - den store, den skjønne,
som selv er nok til å lønne.

Allerede første året arbeidet Sand mannskor seg inn som en virkelig kulturfaktor i bygda. Korets første formann var et oppkomme av gode idèer som han klarte å motivere korets medlemmer til å gå inn for. Han var dessuten en god solist. På sangerstevnet i Kongsvinger 6.juni 1926 ble korets prestasjoner av kritikere bedømt til å være stevnets «nest beste». Særlig lykke gjorde «Barndomsminne fra Nordland» med Markusson som solist. Selv om Berg og Markusson hadde en heldig hånd som ledere, så må likevel savnet av ikke å ha et kor i bygda ha vært en sterkt medvirkende faktor til den spontane utvikling og mottaking Sand mannskor fikk.

Fra høsten 1925 ble også lærer Skeie med i koret. Han ble korets faste hjelpedirigent og periodevis også korets dirigent. Han var dirigent ved 10-årsjubileet i 1935. Skeie diktet og satte tone til flere korsanger.

Et viktig innslag i korets virksomhet fra 1928 og fram til slutten av 40-åra var de årlige skiturene fram på vårvinteren. Særlig populære var disse i krigens mørke år. Turene gikk til

forskjellige steder i bygda. Det må antas at disse turene var med på å stimulere og styrke kameratskapet blandt korets medlemmer.

Krigstida 1940-45 var en heller passiv periode sanglig sett. Med unntak for 1940-41, så fortsatte likevel sangøvinger, fester og skiturer stort sett som før, men koret opptrådte sjelden i krigsperioden. Festene ble for det meste holdt i private hus. 20-årsjubileet i 1945 ble således feiret på Lie med middag til 100 stykker.

I krigsåra ble det lagt strenge restriksjoner på alt organisasjonsarbeide. Ved krigens slutt i 1945 og dermed inntreden av normale forhold, fikk alt organisasjonsarbeide en sterk stimulans, også i Sand mannskor. I 1947 ble det arrangert fest med sang

og skuespill i Bøndernes Hus i Oppstad. En tid hadde koret felles teatergruppe sammen med Sand Idrettsforening.

Amatørteatervirksomheten nådde toppen i 1957-59 og sluttet litt ut i 60-åra. Denne virksomheten var en viktig inntektskilde for koret. Tallet på sangere nådde toppen i 1954, og var da ca. 40. I 50-åra ble det innledet samarbeide med Eidsvoll orkesterforening om felles sang- og musikkarrangementer. Dette samarbeidet fortsatte inn i 70-åra.

Sand mannskor arbeidet etter krigen med å få seg en fane. Den ble nok ikke ferdig til 25-årsjubileet, men sommeren 1950 ble den innviet. Senere har den flotte fanen vært et midtpunkt som har fulgt koret ved de

Fra innvielsen av mannskorets fane i 1950.

forskjellige arrangementer koret har deltatt i. Korets fane har høsten 1998 vært utstilt i Nord-Odal bibliotek i påvente av en mer fast plassering der bygdefolket kan skue et lite kunstverk.

Korets dirigenter

- 1925 - 42: Torbjørn Berg
- 1942 - 45: Nell Gravlie
- 1946 - 47: Harald Henanger
- 1947 - 53: Einar Rønnekleiv
- 1953 - 60: Kåre Nytrøen
- 1961 - 66: Nell Gravlie
- 1966 - 68: Harald Rogstad
- 1969 - 71: Kjell Østby
- 1971 - 76: Einar Rønnekleiv
- 1976 - 78: Eira Lindemark
- 1978 - 80: Harald Trøseid
- 1980 - 83: Inger Trøften
- 1983 - 84: Aud Jorun Foshaug
- 1984 - 85: Siri Føsker

Lengst virketid hadde korets første dirigent, lærer Torbjørn Berg. En helt spesiell plass innen koret har Nell Gravlie hatt, som dirigent og hjelpe-dirigent, som komponist, som for-

mann i musikkutvalg og i utallige festkomitéer - og kanskje framfor alt, med sitt smittende humør og sin inspirerende sangerglede. Av hans komposisjoner har Odalssangen og Sand mannskors jubileumsmarsj vært å finne på korets repertoar. Av korets arkiver framgår at Angeir Moen, Jens Barland, Per Torbjørn Verket, Woltert Krohn-Hansen og Roar Enger opp gjennom årene har vært gode musikalske støttespillere.

Arvid L. Viken var korets formann fra 1944 til 1976.

Angeir Moen (t.v.) og Einar Rønnekleiv var to av korets støttespillere gjennom mange år.

Korets formenn

1925 - 26:	Andreas Markusson
1927 - :	Trygve Løvseth
1928 - 30:	Sigvart Føsker
1931 - 33:	Erling Haug
1934 - 35:	Øivind Albrethsen
1936 - 39:	Ole O. Bjørnstad
1940 - 43:	Håkon Aas-Eng
1944 - 76:	Arvid L. Viken
1977 - 79:	Peder Sortland
1980 - 82:	Arne Strand
1983 - :	Tosten Trøften
1984 - 85:	Henry Nybakk
1986 - :	Thor Hagen
1987 - :	Olav Bjørgan

Sand mannskors formålsparagraf lød slik:

«Korets formål er ved aktuelle anledninger å gi folket i bygda et variert tilbud i ord og toner, og derved skape samhørighet mellom mennesker gjennom sang».

Selv om koret ikke er formelt oppløst, ble virksomheten nedlagt i 1986 og går således passivt inn i året som ville vært tidspunkt for feiring av 75-årsjubileet.

Stoffet er i det alt vesentlige hentet fra korets jubileumsskrift fra 1975 forfattet av Peder Sortland, Gunnar Davidsen og Agnar Ødegård

Mannskoret ved jubileet i 1975. (Foto: Gunnar Nygård)

Sprek dame med sjømannspensjon

Karen Dalen er ei lita, sprek og kvikk dame på 77 år. Som en av svært få nordodølinger har hun sjømannspensjon. Hun startet med sjølivet først da hun var 50, og hun seilte på de sju hav i spennende og opplevelsesrike 15 år. I løpet av disse årene jobbet hun så mye overtid at hun fikk sjømannspensjon da hun gikk i land.

– Ideen om å reise til sjøs fikk jeg av ei venninne til dattera mi. Etter et intervju på hyrekontoret, hvor jeg fikk mange rare spørsmål om alt mulig, mønstret jeg første gang på i England. Båten skulle til Lisboa. Gjenom et langt liv har jeg trent meg opp til å ikke være redd, så det gikk bra. Livet blir ikke annerledes enn det er; vi må bare følge med, forteller Karen.

Da hun reiste ut første gang i 1972, måtte hun stå om bord i ett år før hun fikk gratis hjemreise.

– Da jeg kom hjem etter 12 måneder, sto 13 av mine på Fornebu for å ta i mot meg, men jeg kjente nesten ikke ungene mine igjen!

Karen seilte både på stykkgodsbåter og tankbåter. Som regel var det et mannskap på mellom 25 og 30 om bord, og av dem var det gjerne to eller tre damer. Ofte kunne det være

sjøfolk fra 6-7 nasjoner, men Karen synes forholdene om bord på alle båtene var bra.

Maten og måltidene er viktige på en båt, og særlig lunsjen var et selskapsmåltid. Karen jobbet i byssa fra 6 om morgenen til etter lunsj. Da hadde hun noen timer fri før kveldsmaten skulle forberedes.

– På fritida ble det mye håndarbeid. En gang knyttet jeg et helt teppe mens vi seilte fra den Persiske Gulf til Australia. Det tok en måned, og da var teppet ferdig, sier hun. På de fleste båtene Karen seilte på, bodde mannskapet midtskips. For å komme på jobb, måtte Karen gå over dekket til akterenden.

– Det ble mange harde tørner når det blåste som verst. Vi hadde ei stormbru å holde oss fast i, og vi fulgte med og så når de største bølgene kom. Vi fikk god trening i å tenke og handle raskt!

– Hva med sjøsjuke?

– Sjøsjuke er noe merkelig. Du blir helt tom og vil helst dø, det kan ikke beskrives. En tur glemmer jeg aldri. Vi skulle fra Emden i Tyskland til Toronto i Canada. I Nord-Atlanteren hadde vi orkan i tre døgn. Alt fløt omkring; innbo, kopper, mat. Noen brakk beina, og det ble mange skader. Jeg ble sjøsjuk første dagen, og det bare fortsatte. Første dagen sa jeg: «Aldri mer Nord-Atlanteren». Andre dagen sa jeg: «Aldri mer til

Av Anna Bjørgan

sjøs». Tredje dagen sa jeg bare: «Nå slipper jeg alt dette, for nå dør jeg!» Heldigvis var de andre snille og tok mine vakter til jeg ble bra igjen.

– I Canada var det mange sluser, og da sto vi og bare så utover, det var så vakkert. Jeg har sett mye flott natur i verden, og jeg har mange lyse minner som jeg tar fram når jeg sitter alene. Vi kjøpte med oss mye vakkert. I dag er slikt å få over alt. Jeg kjøpte pene klær i Afrika og Frankrike og i mange, mange andre land. Til alle barna mine kjøpte jeg kamfetre-kister. Ingen greier å lure meg på kvaliteten; er kista ekte, skal det lukte kamfer, mangler det, kjøper jeg ikke.

Om bord ble Karen kalt «mor», siden hun var den eldste av damene. Hun sydde og ordnet sengetøy, gar-

diner og duker. Guttene var takknemlige når Karen hjalp dem med å lappe tøy og legge opp bukser.

– Jeg var en dame som hadde prøvd livet; alt kommer godt med ute i verden. Vi serverte, vasket lugarer og jobbet i vaskeriet.

– Jeg var ute 15 julekvelder og savnet veldig barna mine og samværet hjemme. Om bord skulle det være så mye norsk mat som mulig. Det var pinnekjøtt og ribbe, og vi bakte kaker. Jeg laget også hjemmebrygget øl, noe kokken var glad for. Det ble pyntet til jul, det var mye sang, og kapteinen leste juleevangeliet. Et år hadde vi også trailersjåfører om bord, og vi damene laget i stand pakker til alle. Vi fikk også gaver fra sjømannsmisjonen. Et år var vi i land i en kirke på Trinidad i Karibien, det var

Karen Dalen har mange gode minner fra sine 15 år på de sju hav.

en flott julefest. Det hendte at kapteinen hadde familien om bord, og det var ekstra stas. Det var en stor glede og avveksling for oss alle.

– Jeg har alltid vært edruelig, og det ble det satt pris på om bord. Jeg så mange unge jenter som «gikk dukken». Jeg passet på dem så godt jeg kunne – en blir glad i alle som en jobber sammen med.

Karen har vært i alle fem verdensdeler og besøkt mange sjømannskirker, men det er kirken i Canway i England som ble «hjemmet» hennes.

– Der var vi mye. Der var det stor lesesal, spill og lesestoff, og der var det andakter. Jeg var ofte på kjøkkenet og stekte vafler. Det gjorde jeg også om bord, og da ble stemningen så god. Jeg stekte også mye potetlompe, noe kokken var glad for.

Under sin fartstid ble Karen kjent med Astrid Hammervold fra Vannvikan. De holder fortsatt kontakten, og de har reist Norge rundt – de har vært på bestemorfestival i Bodø, de

har fartet rundt på Kjerringøy, og de har vært i Telemark sammen. De deler sorger og gleder og korresponderer også med mange unge jenter over hele landet. Astrid er ofte på besøk hos Karen.

– Den dagen jeg ikke kan komme til Odalen, mister jeg en hel, fin familie, sier Astrid.

Karen Dalen har 6 barn, 17 barnebarn og 17 oldebarn, og hun er ferieavløser for 2-3 i slengen.

– Jeg samler ikke på luksus, men jeg gir til barna mine, det er de som gjør meg glad, sier Karen. Hun er ekspert på pannerusk, og når hun lager det, blir alle glade.

– Havet er det største. Det tar uten å spørre om lov, og det behøver heller ikke svare når noen spør, sier Karen. Hun har opplevd mye og smiler hemmelighetsfullt når noen sier at det blåser. I Tjernsligrenda blåser det «fært» når brisen rusker litt i gran-toppene attom gjerdet og klesstativet danser lett i sommerbrisen.

«Texaco Norge» var en av båtene som Karen seilte på.

Minner fra Nord Odal

Sommeren 1952 kom det brev om at jeg hadde fått stilling som lærer ved Knapper skole i Nord-Odal. Det var en kommune og ei bygd jeg ikke visste noe særlig om. Men etter nøye overveielser sendte jeg svar om at tilsetningen var akseptert.

Midt i august ble reiseruta omtrent slik: Molde – Åndalsnes med tog – Hamar – Sand med buss. Derfra tok jeg veien fatt på sykkel og fant fram til Dagmar og Anders Sæther som hadde ledig rom.

Nå var jeg som hadde levd i nærheten av sjø og fjell, sannelig kommet til de store, dype skoger: trær i tusentall – en verden jeg bare hadde lest og hørt om: skog – skog – og atter skog! Ingen kjente jeg, og luften var fylt av spørrende spenning. Hva slags folk bodde her? Jeg hadde hørt om «den røde kommune i det røde fylke» og de såkalte «røde» som var så kritisk til alt som kaltes kristendom.

En dag kom det telefon fra formannen i skolestyret som spurte om jeg kunne møte ham og ordføreren ved Mo kirke. Dit syklet jeg og traff lederen av skolestyret, kjøpmann Evenesen som var medlem av Kristelig Folkeparti og aktiv i Indremisjonen, og ordfører Gulbrandsen fra Arbeiderpartiet som var soldat i Frelsesarmeen. Overrasket ble jeg seinere over den solide og trofaste oppslutning om arbeidet i kirke og bedehus.

Samfunnsidealisme

Da begynte det å demre for meg at folket hadde kvaliteter av vennlighet og positive sosiale holdninger for mennesker som kanskje ellers hadde det smått og trangt økonomisk og materielt. De var preget av sterk idealisme, rettferdighetssans og omtanke for andre mennesker. Ja, sannelig – her fikk jeg snart oppleve en åpen og enkel væremåte som gav seg utslag i forståelse og respekt for andre mennesker.

Dette kunne også merkes blant elevene på Knapper skole: en åpenhet for nye inntrykk, en vilje til å lære og en positiv atmosfære som gav muligheter til å gå utradisjonelle veier i tilegnelse av kunnskaper og ferdigheter. Derfor ble det festlig og inspirerende å være lærer i klasserommet. Det sosiale fellesskap utviklet seg også derfor på en naturlig måte.

I mars 1953 ble foreldrelaget startet, og dette ble til uvurderlig hjelp for de mange aktiviteter som knyttet sammen skolens og heimenes arbeid for barn og unge. Fra årsmøtet i november bestod styret av *Arne M. Skogstad, formann, Kristian Mellem, kasserer, Kari Engen, Jon Nordli, Mimmi Vangen*.

Formannen skriver blant annet i et lengre avisreferat: «Siden Foreldrelagets start i mars 1953, har oppslutningen om dets virksomhet møtt stadig voksende interesse. Og samarbeidet mellom skolen og heimene i oppsappings-spørsmålene ser ut til å komme inn i et godt spor.

Lagets innsamlinger til utsmykking og utstyr av skolen har da også fått overveldende støtte over alt i kretsen.»

Foreldrene ordnet med innkjøp av skolefane, skoleflagg, lydbåndopptaker, og de kostet på innredning av aktivitetsrom for kroppsøving og dusjanlegg. Samspillet mellom foreldre og barn utviklet et fellesskap som gjorde skolen til mer enn et sted for å samle kunnskap. Den ble mer et arbeidssted enn et lested. Den første innføring i historie ble ordnet ved at elevene ble sendt rundt for å intervju eldre mennesker om deres liv og erfaringer. Det gav den enkelte nye sosiale opplevelser til glede for flere.

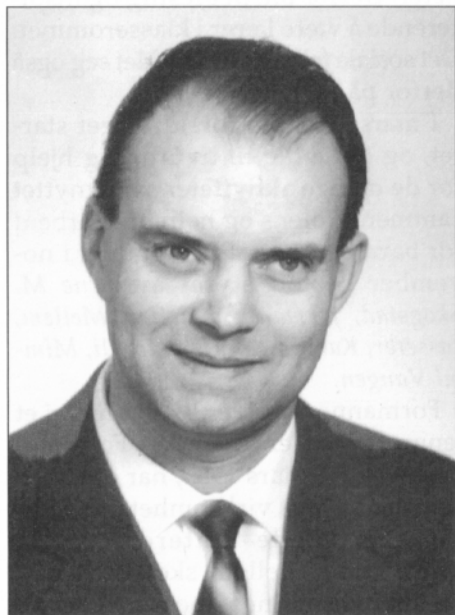
Båndopptakeren som nettopp var kommet på markedet, åpnet for spennende hørespill og drama. Men la

oss ta en titt inn i 6. klassen for skoleåret 1956-57.

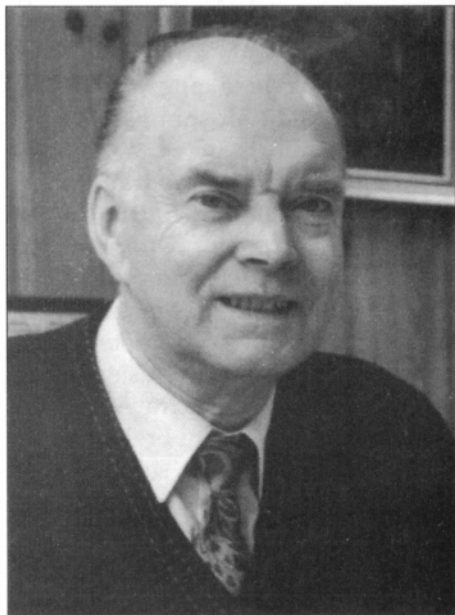
I en felles arbeidsbok for elevene skriver Egil Mangnes om Småtrolla i 6. klasse:

Langt oppe i skogen bor det en kjempe som heter Karl Øyseth. Han er sterk som en bjørn, men snill som et lam. Han sitter bak Egil Nybakk som bor oppe i skogkanten, han også, men på ei anna lei. Han må ned noen bratte bakker for å komme ned til sjølve bygda. Egil er mye mindre enn Karl, men dere kan tro han er flink til å tegne! Foran ham sitter Arne Bjørnstad. Han bor bare et steinkast nedenfor skolen. Han er en meget vilter krabat. Vittig og morsom er han ofte, men det hender han blir sint som en okse.

Så har vi den lille, lyse, snille Bjørn, en spretten pjokk. Tore-Jonny bor midt i Knapper. Han er flink til å kjøre bil (ulov-

Marton Leine på 50-tallet... og i dag.

lig – er bare 13 år). Leif Nybakk er en artig skrue, veldig flink i idrett, særlig løping og stavhopp. På første benk sitter ei lita snelle som heter Torill. Synger gjør hun som en fugl, gitaren sin bruker hun flittig. Wenche er Torills beste venninne. Hun er også flink til å synge og spille gitar. Grete bor på en gård. Hun har to små hunder, Putte og Pinkel. Solveig er flink i gymnastikk, og hun har lang vei til skolen. Men veien er nok lenger for Åse som bor helt oppe ved Skyrudsaga.

Leif Egil Nybakk forteller om Skogsarbeiderne:

Tidlig mandag morgen drar mannfolka til skogs. Med ryggsekk og niste som består av egg, flek, smør og brød, sykler de av sted. Vel framme i tømmerkoia tar de seg en matbit. Spisinga er fort unnagjort, for det gjelder å nytte tida. De har tre skift om dagen. Om kvelden steiker de seg flek og egg. Og så koker de poteter attpå. Etter maten sitter de ofte og prater eller ligger oppå køya og leser.

Om vinteren blir det ikke så mye lesing, for i skogskoiene er det bare parafinlamper.

Neste morgen er de på'n igjen. De hogger mange trær om dagen. Sånn holder de på hele uka. Om lørdagen slutter de klokka 14.00. Men mange slutter fredagskvelden og tar fri på lørdag. Vi kjenner en gammel tømmerhogger som heter Anton Rognstad. Han har også tatt tak med en tam bjørn. Han er nå 87 år og ennå driver han i skogen som en ung kar. Og han sykler til og fra skogen hver dag.

Sjette-klassingene viser også at de har kjennskap til dramatikken i skogsarbeidet. Dette kommer særlig til uttrykk i fortellingen om tømmerfløtingen. Forfatteren (som dessverre ikke har skrevet navnet sitt) forteller:

Tidlig om morgenen drar fløterne av sted. Mange barn springer til elvene for å se på. Så plutselig ramler det i noe. Det er tømmeret som kommer i store mengder. Noen ganger setter det seg fast,

Klassekart			
Torill Sæther	Åse Myren	Bjørn Otto Falden	Tore-John Norli
Wenche Norli	Solveig Sørensen	Anne Bjørnstad	Leif Nybakk
Grete Ødegård		Egil Nybakk	Egil Mangn
		Karl Øyseth	

Slik satt de i klasserommet, sjetteklassingene i Knapper 1956-57.

og da må fløterne til med tømmerhaker og økser for å få løs haugen, og av og til må de bruke dynamitt. Så dunderer tømmeret videre nedover de store elevene og helt ut i Storsjøen.

Mange synes fløtinga er et morsomt arbeid, men det hender av og til ulykker med fløtinga. En mann som skulle gå hjem etter arbeidet, falt uti da han skulle gå over ei smal bru. Han reiste med strømmen. noen av de andre karene forsøkte å redde ham, men da gikk han under og ble borte. Noen dager seinere – da vannet hadde sunket ned igjen, gikk noen og sokna etter ham ved elvekanten. Til slutt fant de ham sittende fast i noen kvister under vannet.

Mangfoldige aktiviteter

De fem årene (1952 – 57) jeg fikk anledning til å tjene ved Knapper skole, var oppmuntrende og givende på så mange måter. De ble fylt med gode minner fra barn og unge som deltok interessert i de mange aktiviteter både i skole og fritid: sang, musikk og idrettsarrangementer. Særlig har mange seinere minnet meg om at skiaktivitetene var noe de satte ekstra pris på – med langrenn og hopprenn og oppmuntrende premier.

Lisbet Mobråten sammen med noen elever.

Men tid og dager var opptatt også med mange andre engasjementer. Med glede minnes jeg guttelaget «Gnisten» som fikk god oppslutning på kveldstid av ivrige gutter som laget mange praktiske ting som ble utloddet på fester til inntekt for misjoneren.

Og endelig vil jeg nevne Musikklaget som samlet entusiastiske ungdommer som også utviklet et eget oppbyggelig fellesskap og begeistret mange tilhørere på forskjellige møter og fester.

I januar 1957 fikk jeg spørsmål og kall om å overta lederstillingen for Norea radio som nettopp har startet radiosendinger fra Marokko til Skandinavia. Seinere ble programmene kringkastet fra Monte Carlo. Denne utfordringen kom helt uventet på meg, men etter nøyer gjennomtenkning ble mitt svar positivt.

Opplevelsene fra Nord-Odal har fulgt meg gjennom alle årene etterpå – både som leder i sju år i Norea radio som kringkastet programmer på 25-30 språk over hele verden, som rektor ved Sagavoll folkehøgskole i 28 år, som professor i USA i to år med undervisning av amerikanske studenter i norsk. Men må også nevne Pleie- og omsorgssjefen her i kommunen, Bjørn Otto Halden, som under mitt første år var elev ved Sagavoll, og i dag er med i styret for skolen. Det er vel også naturlig at Nord-Odal står i en egen glans når jeg nevner min kone, Thea Marie Oppi som jeg fant i Odalen.

Reisebrev fra fotball-VM

Lensmannsbetjent Arne Olaf Sween la sammen med sin kollega i Sør-Odal, Ole B. Nordvik sin sommerferie til Frankrike og fotball-VM. De to politimennene ble leid inn av et reisebyrå for å sørge for sikkerheten ved forskjellige arrangementer for norske sponsorer og andre tilreisende nordmenn. Selv hadde byrået 60 reiseledere som tok seg av de tilsammen omkring 6000 nordmennene under VM.

I forkant av VM var forventningene store til det norske fotballaget, skulle det bli gull, sølv eller bronse?

Spenningen var til å ta å føle på da vi satt på flyet til Montpellier søndag 7. juni. Alle snakket om fotball, lagoppstillinger og de norske spillerne. Norge skulle åpne VM i fotball med å spille mot Marokko, noe som kunne merkes på den franske organisasjonen. Vi hadde mye å gjøre de første dagene, måtte bli kjent med systemet og være klar til å ta imot nordmenn som kom få dager senere.

Det var ca. 800 franske politifolk rundt arenaen, sammenlignet med en landskamp på Ullevål hvor det er ca. 25 politifolk. Sikkerhetstiltakene på kampdagene var meget strenge, noe vi alle fikk føle når vi skulle inn på kamp. Alle måtte gjennom to sluser med kroppsvisitering før man var inne

på stadion, og det var kun en inngang, noe som resulterte i stor trengsel og mange irriterte tilskuere. I etterkant av kampen var det mange «slukørede» supportere, resultatet vet alle. Flere hadde dessuten mistet sine lommebøker med billetter til de neste kampene, penger og pass m.m. i den store trengselen inn til stadion.

Mange reiste hjem til Norge, og nye gjester kom. Vi reiste i retning av Bordeaux, som ligger ved Atlanterhavskysten.

Vi bodde i Biarritz, som er en liten by på grensen til Spania. Her hadde vi noen dager fri, slik at vi kunne få se litt av landet, og nyte det fine været. Vi reiste langs kysten, besøkte små fiskerlandsbyer, videre inn i Basquerland, Pyreneene i Spania. Spesielt for disse områdene i Frankrike var den gode maten og vinen. Det franske kjøkken er bra!

Ny kamp nærmet seg, og vi skulle forberede ny lunsj i Bordeaux. Lunsjen skulle være ved klubbhuset til Bordeaux fotballklubb. Klubbhuset var inne i en stor park med treningsfelt. «Huset» var et gammelt slott, så forholdene lå til rette for et nytt stort arrangement. Kontrasten blir stor når man sammenlikner klubbhuset og treningsfeltet til Bordeaux med de norske forholdene vi er vant med. Etter lunsjen ble vi eskortert av politi gjennom byen. Det var 25 busser på en rekke ned til stadion. Hele trafikken ble stanset av politiet så vi skulle komme samlet til stadion, som var litt av et skue! Det krydde av

Av Arne Olaf Sween

skotter i Bordeaux og det ble sagt at 20.000 av dem ikke hadde billett til kampen.

Skottene, som kanskje er verdens beste supportere, satte virkelig preg og stemning på området rundt stadion. De sang og festet sammen med oss nordmenn; nordmenn i kilt og skotter i norske landslagsdrakter. Det var kanskje den kampen det var størst stemning på. Selve kampen vet alle hvordan gikk, ny skuffelse! Resultatene svarte på langt nær til de høye forventningene vi hadde på forhånd. Vi hang fortsatt med, men vi måtte slå Brasil.

Turen gikk tilbake til middelhavskysten, nærmere bestemt Marseille, hvor Norge hadde «kniven på strupen». På turen stoppet vi i «Miraklenes by», Lourdes. Dette var en spesiell opplevelse. I denne byen, skal

jomfru Maria etter legenden ha gravd ut en kilde og bygde en kirke. Katolikker fra hele verden valfarter til kilden for å drikke det hellige vannet. Folk med handicap og andre mennesker kom i store flokker for å bli helbredet. Legen som arbeidet sammen med oss, dr. Kamøy fra Kongsvinger, mente vi burde ta med hellig vann til det norske landslaget...

Vi stoppet også i den gamle festningsbyen Carcassonne, som ble bygd i det 12. århundre. Byen har 43.500 innbyggere og en av verdens mest merkvverdige og i dag blant de største severdighetene i Frankrike.

Vi ankom Marseille og sjekket inn på et hotell nede på havna. Området rundt havna var samlingssted for alle supportere. Da solen senket seg, ble havna stengt for all biltrafikk. Ei

Norske og skotske supportere i skjønn forening. Arne Olaf t.v.

Arne Olaf i særdeles trivelige omgivelser foran kampen mot Brasil.

natt var det ca 100.000 mennesker rundt havna – nederlendere, nordmenn, brasilianere og skotter. Det var kjempestemning og en spesiell atmosfære som ikke kan forklares, men bare oppleves.

Store spørsmålet var nå: Har vi noen sjanse mot Brasil? Norske supportere med «pælar» på beina gjorde inntrykk på franskmennene. Det var sang og musikk hele døgnet i forkant av kampen. Brasil-supporterne ga og solgte sine trommer til nordmenn, og flere av gatebarna i Marseille gjorde god butikk på å selge trommer. Norske supporterne hadde bestemt seg: vi skulle i alle fall slå brasilianere på tribunen!

Tirsdag 23 juni 98: Stade Velodrome, Marseille. Norge – Brasil. Før kampen ble det holdt lunsj inne på stadionområdet. Stemningen var høy, alle gledet seg til kampen. Alle gikk

mot stadion, franskmenn ropte «heia Norge», «Flo-Flo-Flo, Ole-Ole-Ole». Nordmennene var nervøse og spente og tok til seg all støtte de kunne få på vei til stadion. På utsiden av stadion hadde brasilianske dansere med samba trommer stilt seg opp for å underholde. Det gjallet i trommer og sanger fra begge lags supportere. De føltes som 17.mai i Oslo.

60.000 tilskuere hadde funnet sine plasser inne på stadion. Holmenkollbrølet blir småtteri i forhold til brølet som lød utover stadion da lyset ble tent og spillerne entret matta. Alle var klare for fest! «Ja, vi elsker» kan høres i fjellene rundt Marseille ennå, tror jeg. Dommeren blåste i fløyta og kampen var i gang. Jeg må innrømme at jeg har aldri vært så nervøs før, som de siste åtte minutene av kampen. Vi vant og vi kom videre til sluttspillet. Men først skulle vi feire

seieren over Brasil, nordmennene var helt ville av glede. Stemningen i byen, som dere sikkert forstår, var helt enorm.

Mange norske supportere forlenget ferien sin og skulle ha med seg åttendelsfinalen som også skulle spilles i Marseille. Flere gjester kom ned, med og uten billett og vi hadde noen dager fri som vi brukte til å slappe av på Rivieraen. Marseille er en av de mest belastede kriminelle byer i Europa og var ikke noe blivende sted, derfor reiste vi rundt noen dager og besøkte kjente steder og spiste mye god mat. Vi var spente til Italia-kampen og hadde tro på at vi skulle greie å vinne.

Det ble varmere og varmere for hver dag som det nærmet seg kampstart, og på kampdagen hadde temperaturen steget til 40 grader inne på stadion.

Det var aldri noe bråk med de norske supporterene eller de andre som

vi traff på kampstedene, men det var flere som mistet/ble fraranet/frastjålet lommebøker, penger, pass og ikke minst billetter. Nordmenn ble godt likt av franskmenn, fordi de la igjen masse penger på restauranter og det var aldri noe bråk. På alle kampsteder hadde de norske supportere «okupert» en bar som ble omgjort til en norsk, hvor kelnerne gikk i norske landslagsdrakter og VG ble solgt.

Italia-kampen ble en nedtur. Vi reiste hjem noe skuffet, men tross alt, etter tre uker ved i fotball-VM skal man ikke være skuffet, selv om vi hadde håpet at vi skulle ha kommet noe lengere i turneringen.

Jeg ble fascinert av hele atmosfæren rundt mesterskapet, stemningen og alle de forskjellige menneskene. Sammenlignet med OL på Lillehammer og VM på Ski i Granåsen, vil jeg si at fotball VM var en større opplevelse.

Gamle juleminner

Juleforberedelsene begynte i grunnen med slaktestria. Fra grytidlig morggen til seint på kveld brant det under vassgrytene som var satt opp ved slakteplassene rundt om i bygda. Røyken lå som ei tåke, der den seig fram i værdraget. Griser hylte og skreik og strittet i mot. De ble leid fram i trynebandet og med makt skjøvet bort til slaktestedet. Grisen skulle skrike den gangen så det hørtes lang vei at nå var slakteren på ferde. Han skulle stadig videre.

Flesket ble delt opp og saltet ned i store trebaljer, som var godt vasket i bruselåg og vatn. Pølse og kjøttkaker ble laget. Enten ble kjøttet hakket opp med spesielle kjøtthakker, en i hver hånd, eller i beste fall malt flere ganger etter at kjøttkverna kom i bruk. Så ble kjøttdeigen lagt i store trau eller nuer. Salt, krydder og andre ingredienser ble tilsatt og eltet sammen med stapper og treauser. Alt skjedde for hånd – slaktinga var en tung og arbeidssom jobb.

Men det var nok ikke alle som hadde noen gris å slakte. Der ble det nok ikke rart med levemåten verken i jula eller seinere, hvis de ikke var så heldige å få en fleskebit av andre som syntes synd på stakkarene.

Så kom bakestria. Flatbrød var som regel stekt opp før på høsten og lå i store hauger på stabburet. Men kaku måtte steikes så det var nok til høgtida var over. Noen småkaker og lefsa måtte steikes like før jul, så de holdt

seg mjuke og gode. Øl måtte bryges etter gammel tradisjon og oppskrift. Gulvene ble skurt med sand og sopelime. Malte gulv var en sjeldenhet å se og ble regnet som luksus og stormannsgalskap. Strådynene i sengene måtte tømmes og dyttes med ny halm. Skinnfeller og annen overbredsels ble hengt ut til risting og lufting.

Karene saget og hugg juleved. Det skulle mye til, for husene var som regel kalde og gistne. Mest mulig ved måtte fraktes inn og legges fint og jevnt i vedkassa og stables i kost i roa ved muren. Det var mest ungene som hadde den jobben. Juletre måtte finnes og tines for snø og is.

Så endelig kom den store dagen alle hadde ventet så lenge på. Alle var tidlig oppe. Siste innspurten! Mer ved skulle inn, juleneka ble satt opp. Vann ble båret inn eller dradd på kjelke, slik at «vasshølken» ble full. Innlagt vann var det bare noen av de største gardene som hadde. Etter kjønn og rang skulle alle opp i trebalja og ta julebadet og skifte fra ytterst til innerst. Juletreet ble pyntet med lenker og kurver, hjemmelaget av julepapir. Men lysene var for det meste kjøpt. Maten ble kokt og stekt, og det luktet bedre og bedre fra kjøkkenet utover dagen.

Så kom mørket, og helst skulle det snø litt. Det var rette julekveldsstemningen. Men høgtida begynte først når kirkeklokkene tok til å ringe og kime. Vi var bestandig ute og hørte på kirkeklokkene. Kirketjeneren her

i Mo den gang var Ole Sønsterud og var fra Knapper. Han var en mester både til å ringe og kime. Han var en svært gammel mann, og vi snakket ofte med ham når han gikk på vegen til og fra kirken. Men det var vanskelig, for han var svært tunghørt. Ørene var vel ødelagt av den kraftige klangen fra kirkeklokkene gjennom årene. Vi tenkte ofte på at den gamle mannen ikke var mye skvetten av seg, som på selveste julkvelden helt alene stavret seg opp alle trappene i klokketårnet for å ringe jula inn, i lyset fra ei lita løkt med et talglys i. Det var ingen som tente lys på gravene den tida, slik som nå. «Sinstru'n» døde i 1932, 95 år gammel.

Julekveldsmaten var vanligvis poteter, ribbe, pølse og hjemmelutet fisk. Noen brukte også graut. Dyra fikk også litt ekstra godt. «Ët væl og trevs væl, før i kvæll er det julkvæll!» sa vi til dyra.

Det var få pakker under juletreet. Gavene var for det meste et eller annet klesplagg, ofte strømper, sokker, votter, skjerf eller kanskje en genser. Bestandig var plaggene hjemmegjort av saueull. Det var en lang og arbeidssom jobb for kvinnene. Men hos noen var det ingen pakker under treet; et ihospikret trekors sprikte nakent mot hvitskurt, slitt og kvistet tregulv...

Ut på kvelden var det kaffe og kaker, og kanskje en appelsin eller nøtter fra kurvene på juletreet. I blant var det litt gang rundt grana og noen enkle sanger som barna kunne delta i. Det var ingen radio eller fjernsyn. Ingen hadde den ringeste anelse om

at noe slikt noen gang skulle komme. Få hadde aviser, men til jul kom det alltid post – noen få julekort, kan hende et brev eller to i blant. Det var femøres frimerker på kortene.

Julekvelden var alle, unger som voksne, oppe så lenge de ville eller orket. Alle var slitne etter julestria, men det var et helt, langt år til neste julekveld.

Juledagen var stille. Utenom dyrestell, skulle det ikke gjøres noe som helst. Ingen skulle forstyrre julefreden. Men for mange av karene som hadde slitt tungt i skogen siden tidlig på høsten, og nå ble i ro, var det nok ikke fritt for at helligholdelsen besto i å sove bort det meste av dagen.

Annendagen var det vanlig å besøke slekt og venner. Da var det hesteskysser å høre eller se langs veiene hele dagen. Sluffa og spissleden kom fram, og de store skåkbjellene fra Mora i Sverige ble byttet ut med dombjellekransen i høveret, eller ei lita bjelle i brøstreima. Fint folk var kledd i gråbeinspels og skinnluer, men fattigfolk, og dem var det flest av, tullet seg selv og ungene inn i frakker og stopptepper, om de da ikke var så heldige å ha en skinnfell. Men det var nok ikke alle som hadde verken hest eller doning, om de da ikke var så heldige å få lånt av noen. Men mange måtte gå.

Tredjedags kvelden begynte julebukkene å komme, utkledd og fæle. Få hadde maske, i så fall var den laget av en skoeste limt sammen med datidens lim, rugmjølsklister. De fleste hadde en bit av ei gammel gisten gardin, eller en tøybit med hull til

nese og øyne. De for fra hus til hus, ofte i store følger, stampet med en skigardsstaur som kjepp, ringte i bjeller og holdt et fælt leven. Men velkomne var de over alt, nesten. Det var få steder de ikke fikk komme inn, og det så ikke akkurat pent ut på gulvet etter slike besøk; bløtt og klis-sent etter all snøen de hadde dratt med seg inn.

Så kom kvelder med dans bortover i stuene. Det var en fast regel hvor dansen skulle holdes de forskjellige kveldene. Det hendte nok at det manglet musikk, men de var ikke opp-rådde for det. En som var flink til å

tralle, besørget på den måten takt og melodi. Ellers var det kanskje en som hadde munns spill, eller kanskje en tutgrammofon. Fele var bra, men det beste var nok et eller annet toraders trekkspill. Om fela ble litt ustemt, og spillemannen litt usikker og hoppet over ei tone eller to, spilte ingen rolle. Heller ikke at durspellet survet og belgen var velbrukt så det suste og peste når lufta gikk ut eller inn der den ikke skulle.

Tiden har forandret seg mye det siste århundret, og juleskikkene har fulgt med.

Vår moderne tids velsignelser...

Det er så mange som vil oss vel i vår tid. Det beste av alt er alle ordninger vi blir tilbudt som gjør at vi skal bli kvitt den mest plag-somme av alle plager: Vi skal slippe å treffe folk! Alle disse kjente menneskene vi møter når vi skal betale regninger i banken, hente noe på postkontoret og til og med handle i butikken; nå skal vi heldigvis slippe å kaste bort tida med å si «hei», «morn», «står tel» og «håssen går det med mor di». Alt dette tompratet som tapper oss for energi og livskraft, nå skal vi slippe det!

Vi kan sitte i vårt lune hjem og trykke på de rette knappene – og vips, så er regningen betalt –vi trenger ikke si: «det har vært vinter'n», engang!

Og like rundt hjørnet kan vi snart kjøpe alt vi trenger til data'n, helt uten å måtte møte noen ekle medmennesker!

Men det beste med ordningen er jo at samfunnet vil kunne kvitte seg med mange arbeidsplasser; folk på posten, bankansatte, de kan da gjøre noe langt mer meningsfylt: de kan sitte hjemme og trykke på knapper, i Knapper!

Harald Rogstad

«En Arbeidskar»

Det er oppe i N. Odalen. Mandens Navn er Fin Finsen Stræverud. Han har gjennom et langt og trangt Arbeidsliv været Husmand. Pladsen ligger en halv Mils Vei fra Bygden oppe i Skogen, og ingen Kjørevei fører did, bare en brat Skogsti.

Det var et skrøpelig «Hem», da han tog fat, et knapt For til at spinke en Ko Nytaarshelgen over og en Agerlap, som tog 3 Settung Saakorn, fortæller Fin. Men ved gjennom 53 Husmandsaar flittig at rydde og grave alle de Stunder, han var fri fra Gaardsarbeidet, drev han det til at føde 3 kjør og høste halvfemte Hundre Mugger Lo.

Men saa kom Aarene opmod de Firs, Øinene blev blinde og Kroppen støl. Det fik bli sidste aar paa det «Hem» han hadde ryddet.

En Tur til Hospitalet og et sterkt Brillglas skaffed ham en Smule Syn igjen paa det ene Øie, men det fik ligefuldt bli det sidste Aar. Husbonden loved ham en Tomt nede i Bygden og noget Tømmer til en Stue.

Paa en Bergnabbe nede ved Haug-saaen var der en Sandhaug med et Vildnis af Older, Bjørk og Vidjer med en lurvet Kvistgran iblandt. Øverst paa Haugen, der det var skarpest,

ingen anden Ting end knæhøi Lyng og Skindtryte, som aldrig eiede Bær. Men saa en tidlig Vaarmorgen steg der blaa Røg op mellem Buskene, og nogen Timer efter lyste det hvidt af et Baghunskjul med Tag og 3 Vægger reist bagom Baalet.

Det var den 79-aarige Fin Stræverud, som saaledes meldte sin Ankomst til Bygden. Hans 10 Aar yngre Bror var med, og nu skulde de to Gamlinger tømre Fin en Stue op.

Skjulet med de tre Vægger, som ikke engang var spikret, men bare heftet sammen med Staur og Vidjer, som man bygger et Gjærde op, det skulde nu være deres Bosted til den sene Høstdag kom, da Stuen stod færdig, om alt gik godt. Derinde paa en Halmmadras bredt paa den bare Mark sov nu de to Gamlinger i de skarpe Vaarnætter og i øsende Høstregn. Oppe under Taget havde de sine Madkopper og sine Spekesilder, og paa Baalet foran Hytten kogte de sin svarte Graut og sin spinkle Suppe paa et hardt Bein.

Det kunde tælles i Ører, hva de Karle brugte til Mad om Dagen, for et langt Liv havde lært Fin, hvad en Krone gjælder for omtrent.

Men ligesom den Furuen, som vokser høit paa Berget i hard Vind og mager Jord, blir seig og sterk som Berget selv, saa var disse Gamlinger hærdet fra Vuggen af.

Med freidig Appetit spiste de sin tarvelige Kost, som to Bjørner sov de ved hinandens Side i det aabne Skjul, om det end drøb i Skjegget fra det

Denne artikkelen, som er skrevet av Lars Kjølstad, er hentet fra Hedemarkens Amtstidende, fredag den 22 December 1905. Artikkelen hadde tittelen: En Arbeidskar. Begynder paany som Nybygger og Rydningsmand 79 Aar gammel.

gistne Tag, og Klokken 5 om Morgen smald Øksen i Væggen den Sommer lang.

Tømmerhuset løfted sig fra Dag til Dag. Han paa de 79 kunde trods det sterke Brileglas kun utydelig skimte Rids og Streg; men hvad Øiet ikke saa, det maatte Fingrene trevle sig til, og saa hug han Laftningen i det Hjørne, Gangen skulde være, og det altsaa var mindre nøie – mens han paa de 69 hug de 3 andre Laft. Sent paa Høst var Stuen omtrent færdig. Broren fik stor Tak og lidt Betaling for Hjælpen, og fremmod Jul flyttet Fin under eget Tag, det første i hans Liv.

Næste Vaar kom der smaa Udhus op, til Gris, til Høns, til Ved, og saa en Kjælder.

Og saa en Dag stod den gamle Nybygger ved sin Husdør og saa udover sin Farm, Sandhaugen, fuldt af Vidje og Bruse, Older og Bjørk. Saa spytted han hvast i de store harde Næver, og saa drev han Grævet i Marken.

Lemmerne var støle, Ryggen ligesaa; men Rygstykkerne var endnu baade seige og sterke, og engang sat i den rigtige Runding, saa stod de der saadan Time efter Time, mens Grævet grov, og Rødder og Stener sprang.

Skrapskogen seg omkuld, og den røde Sandmuld kom for en Dag. Der blev Kjæmpehauger af Ris og Mose og digre Pyramider af underlig vredne Rødder i alle Skogens Former og Rariteter, og Stenlag paa Stenlag alle vegne. Men saa spændte Gubben sig selv for Stenborren, og Hundretal af Borrer har fra denne Jordflek seget udover mod Aakanten, hvor Sten-

ene er væltet ned til Værn mod Flommen.

Rodhaugene, Stammer og grov Kvist blev berget i Hus til Ved for Vinteren, og i Dage med smaat Regn blev da lidt efter lidt sat Ild paa Ris og Torvhaugene, og det røg og røg og lugtede Braatebrand i alt Nabolag.

Allerede første Sommer rak han at faa en Flek Poteter og en seng Rodkaal sat. Men han grov i Sol og han grov i Regn, og Jernspettet dundred i Bakken længe efterat Jorden var begyndt at klakne senhøstes Dag.

I den ene Kant af Rydningen var der et fælt Bløtehul af en Myrput. «Her er det sværeste Jorden, bare Vatnet kommer tur a!» mente Fin, og saa tog han en uhyggelig dyb Grøft op og fyldte den med Sten. Det blev Rydningens bedste Flek, og her stod i Sommer diger Turnips, svære Kaalhoveder og kraftig Gulrod.

I tre Aar har Gamlingen arbeidet her, det første med Husene, de to andre har han staat lutende over Tuer og Sten. Men ihøst blev han færdig, færdig med den sidste rod og den sidste Sten nede ved Aakanten. Han bygged sig Hjem og brød sig Jord. Han begyndte da han var 79 Aar, han var færdig 82. Et godt Arbeide af en Mand i hans Kveldstund.

Jeg gik ned og maalte Rydningen hans en Dag: Den er 2 7/10 Maal. Og den, som i Sommer saa hans Agerflekke, hans Potetland og hans Turnipsstykke, vil staa i Undring over, at en slig Frodighed kan vokse op af en Sandhaug.

Jeg fik ogsaa Opgave over hvad han havde høstet iaar. Det var: 33

Tønder Poteter, 5 Tønder Turnips, 12 Mugger Byg, 18 Kaalhoveder, en halv Tønde Rodkaal og 2 Skjepper Gulrod.

Og alt dette op af en Skrabmark som aldrig har skaffet sin Eier Fordeel for 10 Øre! Aldrig.

Desuden har 20 Høns og Gris havd sine Binger for Sommeren, og endda har jo mesteparten af det han grov sidste Aar, ingen Avling kunnet gi endnu.

Og han har den mest mønsterværdige Orden paa sit vesle Brug. Alt er der, det skal være, og behandles, som det skal behandles: Jord og Gjødse, Sten og Ved, Materialer og Redskab. Gubben har nu sammen med sine 2 Døtre et hyggeligt Hjem paa sine gamle Dage. Han er da ogsaa rigtig

tilfreds, og en skal ikke ha snakket længe med ham, før han skratter sit: «Tji, tji». Den eneste Sorg, han har, er kanske den, at han nu ikke har mer at grave. Jeg har flere Ganger ihøst set ham staa ved Gjærdet og rette det stærke Brilleglas hen over en Flek Skrabjord, som ligger ved Siden af. Han har aabenbart nogen Udvidelsesplaner i Hovedet. Maatte det bare lykkes for ham.

Hvad denne 80-aarige Gamling har udrettet paa disse 3 Aar er beundringsværdigt. Han er en af de Arbeidets Helte, som Fremtiden venter saa saart, det skal bli mange af. Undres hvor mange Tusen nye Hjem vort lange vakre Land kunde skaffe Plads til, om vi havde mange med det Arbeidsmod!

«Isak jøde»

For en tid siden leste jeg i Glåmdalen en omtale av Isak Landau, eller «Isak jøde» som han ble kalt. Her i odalsbygdene visste nok de fleste hvem han var om det det bare ble sagt «n'Isak». Ellers var han godt kjent i Solør, på Hedemarken og i Nes på Romerike, der han fartet omkring som handelsmann med en stor koffert med forskjellige tekstilvarer i. I mitt barn-domshjem var Isak ofte på besøk. Etter at jeg flyttet til Sør-Odal, overnattet han ofte her på Moe.

Han fortalte at i følge jødenes religion måtte føttene vaskes omhyggelig hver kveld, så han fikk ei kanne med vann opp på soverommet. Han spiste vanlig brødmat sammen med oss, og til middag likte han best fisk. Flesk og annet av gris kunne han som jøde ikke spise. Om vinteren var det storsild å få kjøpt, og en gang hadde han kjøpt fin sild som han ba mor lage i stand og steke til oss alle.

Isak var født i Polen. Hans far var død, og moren giftet seg igjen, så han hadde både hel- og halvsøsken. På hvilken måte de kom til Norge, husker jeg ikke, men familien hans var bosatt i Kristiania.

En gang skrev han ned sin stefars navn; Dsenskelsky, og jeg har siden sett navnet i en dødsannonse i Aftenposten. Isak ga meg papiret og jeg la det sammen med noen småting i en benkeskuff som jeg hadde for meg selv.

Som ganske ung kom Isak som

gårdsgutt til Eline og Søren Sørkedalen i «Søstu'n». Som småjente var jeg ofte hos Elise og Søren. En gang bodde jeg der en hel uke og gikk på skolen derfra. Jeg husker at Elise hadde en vev som var ulik de to vi hadde hjemme. Elise behøvde ikke å kaste skyttelen fram og tilbake med annenhver hånd. Hun «dro» i noe som hang ned midt på slagbordet, og så gikk skyttelen fram og tilbake.

– Dette laget Isak til meg da han var her, sa Elise.

Isak fortalte en gang at han var av veverslekt. Han hadde god greie på alt om veving, og han og mor pratet ofte om veving av enkle tøyer, fine duker med mønster, gardiner osv.

Senere flyttet han til Sør-Odal. Først bodde han på Njust, og senere flyttet han til et hus like inntil riksveien litt sør for Skarnes. Her bodde han til han ble arrestert og sendt til Tyskland.

Da krigen kom til Norge, flyttet jeg til Sør-Odal. Isak var en tid på Tjernsli, og far fortalte at han var blitt arrestert og satt en tid på Grini. Han klaget ikke over behandlingen han fikk der, og han trodde han var ferdig med tyskerne. Far tenkte noe annet og ba Isak komme seg over til Sverige så fort han kunne. Isak svarte at han aldri hadde vært kommunist eller medlem av noe politisk parti, så han følte seg trygg. Ikke lenge etter ble han arrestert igjen og sendt til Tyskland, der han endte sine dager i gasskammeret.

Isak var alltid snill og hjelpsom mot

oss. Det hendte han handlet kjole-tøyer for oss i Oslo, og jeg husker kvitteringslapper fra Petrine Nielsen. En gang kom han med en pen, blå kåpe som han hadde kjøpt til sin søster. Men den passet ikke henne, og han spurte mor om hun ville ta i mot kåpen til meg. Den var som sydd for meg, og senere ble den omsydd til kjole.

En tid kjøpte Isak ved på Kjærskogen, der min far var ansatt. Hver gang han hentet et lass av veden, hadde han med seg en mann til å hjelpe seg med å frakte fram veden og lesse på, for dette hadde han liten råd med selv. En gang spurte han min søster Gudrun om hun kunne være med og passe på den «skåk-skye» merra hans mens han hentet ved. Joda, Gudrun ble med og sto og holdt i hesten mens Isak lesset på geitdoningen. Det var uvant arbeid for ham, så tiden gikk. De ble sultne, og Isak fant fram en matask med tykke smørbrød og godt pålegg. Gudrun husker at de var pent tillaget og smakte godt. Da de kom tilbake til Tjernsli, fikk Gudrun 10 kroner for jobben.

– Isak var en snill og real kar, og han fortjente en bedre skjebne enn den han fikk, sier Gudrun.

Noen kunne nok ha en annen mening om han. Dersom han følte eller forsto at noen så ned på ham, glemte han det ikke lett. At han hadde gode venner i mitt barndomshjem, satte han stor pris på. Han fortalte om mange ting som hadde gått inn på ham, og som han ikke kunne glemme.

Mens han var i Odalen, ble han glad i ei pen jente, men hun gjen-

gjeldte ikke hans følelser for henne. Hennes far hadde derimot ikke noe i mot å få ham til svigersønn. Isak hadde kjente i Hardanger, og han fikk ei dame der til å strikke et par ekstra fine fingervanter med navnet til jenta og årstall på. Men jenta ville ikke ha dem, og Isak ga dem da til moren.

Tilfeldigvis fikk jeg se vantene flere år senere. Fine var de, strikket av ekstra fint ullgarn. Kanskje gikk det med dem som med lua til Ingrid Sletten av Sillejord: «Nå er det ikke tråden igjen...» Ja, slik er livet.

Så kom krigen, og tyske soldater kom også til Odalen. På Skarnes hadde de fast tilhold, og hadde jeg ikke noe spesielt å utrette der, holdt jeg meg hjemme. Men en gang måtte jeg gå dit, og rett før Skarnesbrua traff jeg Isak. Vi pratet lenge sammen, og han ba meg hilse hjem både til Moe og til dem i Nord-Odal. Han skulle komme og besøke oss. Det var siste gang jeg så Isak. En tid etterpå ble han arrestert.

Jeg får si som min søster: «Isak var en snill og real mann som fortjente en bedre skjebne enn den han fikk».

Regneprøven

Først vil jeg takke dere som er «primus motorer» for Jul i Nord-Odal. Vi er så heldige å få dette fine hefte hver jul, av noen snille barn på Prestberget. Jeg flyttet fra Odalen inn til storbyen Oslo på 1950-tallet, men hjembygda og minnene er ikke glemt. Og her er et av mine fine barndomsminner.

Vi må helt tilbake til år 1938, et av de første i barneskolen på Garvik skole, som den også het den gang, men i mindre format, og ingen sentralisering. Min første lærerinne var Borg-hild Rogstad (mamma'n til Harald), Harald var litt yngre enn meg, han hadde ikke begynt på skolen enda, men fikk av og til lov å være med mamma i klassen vår.

En dag skulle vi ha regneprøve, og lærerinna hadde satt opp noen tall på tavla som vi skulle finne svar på. Alt gikk greit så langt, ingen problemer. Men så stod det: 6-6=

Åååå, det var for vanskelig.

To like tall. Nederlaget var et faktum, og tårene var ikke langt unna. Det ble friminutt, men jeg hadde ikke lyst til å gå ut. Harald var med oss denne dagen også, på plassen sin bakerst i klassen med tegneblokka si.

Jeg fikk lov å være i klasserommet, og Harald skulle tegne for meg. Men den vesle kloke gutten var nok litt opptatt av hvorfor jeg var lei meg,

og ikke ville gå ut med de andre barna. Jeg la kortene på bordet, som det heter, og tilstod at jeg ikke skjønte regnestykket. «Det blir jo bare null det», kom det kjapt fra den pjokken. Jeg tørket tårer og dagen var reddet.

I dag kan jeg se tilbake på nesten 40 år som bankansatt, med tall, like og ulike, pluss og minus, inn- og utlån. Så fortvil ikke du som skal begynne i første klasse.

Vi hadde det fint i skolen den gang. Selv om skoleveien var lang, og skolebuss var et fremmedord. De fleste av oss hadde lang vei til skolen, og vinteren var kald den gangen også, i 25 minusgrader kom vi stivfrosne på hender og føtter inn i klasserommet. Der var det godt og varmt, og lærerinna hjalp oss med votter og støvler, og snart var frosten ute av den vesle barnekroppen. Det var trygt og godt å være barn den gang.

Mor og far var alltid der, og vold og ran, gamle damer som ble overfalt, og stoffmisbruk var ikke første-side stoff i avisene. Men verden kan ikke stå stille, data-alderen er over oss for fullt. TV, PC, internett for å nevne noe, hele kontinentet kan du få inn i stua di, vi må bare godta og henge med. Materielt har vi det vel langt bedre i dag, men tar vi nok vare på hverandre? Noe til ettertanke.

Til slutt vil jeg ønske alle lesere en riktig god jul.

Av Aud Karlsen Brederud

Gardvik skole 1944

1. rekke fra høyre: Ragnar Rudsjordet, Magnus Lyngstad, Jan Gromsrud, Åge Norderud, Jon Trøbråten, Kjell Bekken, Finn Stendal, Kjell Rudshaug, Hans Haagenrud, Ådne Hauge, Halvard Rudshaug, Tore Solheim, Agnar Ødegård, Anstein Ødegård, Brede Østgård.

2. rekke fra høyre: Marit Løkken, Rigmor Haugen, Marit Granås, Gerd Norderud, Anne Marie Nyborg, Kari Solheim, Inger Bakkeli, Gerd Rudsdammen, Torill Spilhaug, Olaug Kirkemo, Lina Kirkemo, Inger Rudshaug, Annie Karlsen, Aud Norderud, Majen Såheim, Lilly Trøhaugen, Helga Solheim, Anni Mellem.

3. rekke fra høyre: Anders Rudshaug, Kåre Austad, Arnold Årud, Erik Indgjerd, Asbjørn Granås, Åge Solberg, Henry Kleven, Oddbjørn Rudsjordet, Kjell Bråten, Arne Solheim, Henny Dalen, Grethe Tjernsli, Edel Rudshaug, Magny Kleven.

4. rekke fra høyre: Kari Lyngstad, Anne Marie Nordby, Oddbjørg Ødegård, Oddbjørg Tjernsli, Gunvor Kjølén, Gerd Bekken, Aud Karlsen, Lilly Harestad, Anna Ødegård, Ragnhild Rudsjordet, Kjellaug Granås, Oddbjørg Østgård, Kristine Indgjerd, Gunvor Lyngstad, Rakel Bothner, Ruth Nordby.

5. rekke fra venstre: Henny Granheim, Solveig Nor, Gerd Dalen, Kristine Bråten, Aud Løkken, Bjørg Kirkemo, Lise Fossen, Margit Kjølén, Guri Bråten, Olaug Rudshaug, Hilda Dambakken, Anni Rudshaug, Berit Stenberg, Tina Rud, Kari Rud.

6. rekke fra høyre: Åsmund Ruud, Roar Haugen, Egil Bråten, Steinar Rudsdammen, Ivar Ellefsrud, Åge Rudshaug, Asbjørn Aamodt, Harald Rogstad, Hugo Løkken, Odd Bekken, Jørgen Bråten, Arne Bekken, Oddvar Kjølén.

7. rekke fra høyre: Egil Trøbråten, Amund Haagenrud, Kristoffer Løkken, Kjell Indgjerd, Alfred Solberg, Åge Dalen, Olaf Ellefsrud, Per Rud, Arnold Larsen, Rolf Rudshaug, Odd Dambakken, Kjell Karlsen.

Lærerne er Jenny Thoner, Klaus Kristoffersen (t.v.) og Borghild Rogstad (t.h.). Guttorm Rogstad satt på denne tiden i tysk fangenskap.

Krambua i Bergstuen

I «alle» år – i hvert fall 40 – har søstrene Hilda Midtsund og Oddbjørg Skjønhaug drevet butikken i Bergstuen. Omkring 1890 startet Lars H. Bergstuen landhandleri, og i 1936 overlot han driften til sin nevø Harald O. Bergstuen. Han bygde ny butikk i 1939, og hans døtre tok over etter ham på 1950-tallet.

Hilda ble konfirmert i 1937, og allerede mens hun gikk på skolen var hun med i butikken. Selv om Hilda har gått litt «til og fra» gjennom årene, hun har hatt mange barn, er butikken blitt en livsstil for søstrene. De eldre i grenda kommer gjerne inn-

om hver dag når de har lyst til å prate eller bare se folk.

– Men de eldre handler forsiktig, de har et nøkterne husholdningsbudsjett. Før var det store familier rundt her som handlet mye, i dag er det bare ett eller to mennesker i hvert hus, sier Hilda og Oddbjørg.

Folk sier at det er så lettvinnt med nærbutikken, men da må de også bruke den. Det blir lite å leve av å selge det folk glemmer å kjøpe i storbutikkene, to liter mjølk og ei pakke gjær... I gamle dager var det mottak av både smør og bær i Bergstuen, og det ble kjøpt opp skinn av sau, ku og elg. Vareutavalget var variert, og de hadde også stoffer og arbeidsklær, knapper, tråd, hektet, lisser og bånd.

Hilda og Oddbjørg har bøker som

Av Anna Bjørgan

Hilda og Oddbjørg foran butikken i Bergstuen.

viser prisene i 1938. Da kostet blå-tøyet 60 øre meteren, en eske tobakk kr. 1,45 (i dag 79 kroner) og en snusask 70 øre!

Du fornemmer den gamle, gode krambu-stemningen når du kommer inn i butikken. På veggen henger bilder av den gamle krambua og Lars H., og skrivebordet hans er i bruk den dag i dag. Det store pengeskabet står på plass i kroken, og kontorstolen står der den bestandig har stått. På lageret finnes mange flotte bruks-ting. Hele huset «lever»!

Hilda og Oddbjørg husker ikke at de har hatt noen store ferier, men de er blide og fornøyde og sier at de vil fortsette så lenge helsa holder og de tjener nok til å betale alle regningene. Det blir stille hvis de skal være hjemme hele dagen, og de er enige

om at butikkjobben nærmest er en fin hobby.

De har ikke bil, men de får hjelp til varekjøring når det trengs. Lars H. Hadde bil til varetransport, og sertifikatet hans fra 1920 henger i glass og ramme på veggen. Helsetilsynet har vært innom og foreslått at de burde ha linoleum på gulvet. Hilda og Oddbjørg syntes det var noe tull, for de vasker godt og både tregulv, disk og hyller er gullende reine.

Alle som kommer innom butikken trives der. Her er du langt fra stress og mas. De to kjekke, bilde jentene kan behandle sine kunder, og de har til og med tid til å se på deg når du snakker! Vi trenger nærbutikker som denne.

Det er god, gammeldags krambu-stemning hos Oddbjørg og Hilda.

Eftassol og fin utsikt over «Blæsæberget»

Her oppe, høgt og fritt over Dalseterdammen,
leder en dalende sol mine tanker tilbake i tid.
Minnes hva min far sa, da vi satt og hvilte sammen;
"her oppe med utsikt over Kjøllia – kan du sette opp hytta di".

Holtsetra nord i svingen – er en saga blott.
Tre enslige søsken drev den – holdt tradisjonen tro.
En gang syklet jeg og en kamerat dit opp,
og fikk smaka en rømme – så innmari god.

Blikket mitt vendes mot høgda – oppi "Rabben",
der far hadde vedteig en gang.
Og når kulda kom gav den tørre kabben,
oss lys og varme – vinteren lang.

Men nærmest her oppe på "Blæsæbergets" topp,
ligger "hvilærsteinen" så flat og vid.
God mat kom på den når ho mor dukket opp,
da'n far felte skog her – i gammel tid.

Nede ved åa er det nå "en annen" som feller.
Henslengt overalt ligger trær uten "børk".
Øks og sag bruker'n itte heller,
den bustete karen med tenna på tørk.

Før vaket fisket ved fløterdammen,
hvor bever'n nå bygger og svømmer omkring.
Hit dro vi gutta og meitet sammen
og håpte få fisken som laget største ring.

I "fleitingæ" var det fart på den gamle dammen.
der damvoktera slapp vatnet og starta "stokkedansen".
Ned åa farer bartingene og dundrer sammen,
som den villeste flukt – fra både både øksa og tigersvansen.

Her oppefra kom ofte vårt juletre.
Også småfuglene fikk en egen gran, der neket skulle opp.
Og når juleribba skulle fortæres hørte "tipperæ" med.
I blant ble den også funnet – på "Blæsæbergets" topp.

Brått blir det liv igjen nedpå setervollen.
Seks hester travet fram – med bjeller på.
Koselig å følge dem her fra "bærjekollen".
Og mens bjellene klinger forsvinner sola – bakom åsene blå.

Hugo Engen

Ingen grunn til å vente!

Det er ingen grunn til å vente på tusenårsskiftet for å slippe gleden løs. Det må bli budskapet fra Marker prestegjeld og Østfold fra oss som tidligere er vant til å *feire* jul i Nord-Odal men som nå må nøye oss med å *skrive* til Jul i Nord-Odal.

Men takk for anledningen! Det er kjærkomment å få gi en hilsen til kjente og ukjente i Nord-Odal fra skog og vann i Østfold. Alle sju kirkene i prestegjeldet her ligger ved vann, vakre og gamle kirker som lenge, i flere hundre år, har lagt til rette for feiring med Kristus og av Kristus. År 2000, som ligger like rundt hjørnet, markerer årene som har gått etter Kristi fødsel, begivenheten som ligger til grunn for alt kirke- og menighetsliv både her og i Nord-Odal og i hele den kristne kirke.

Gleden ble proklamert for snart 2000 år siden: «Jeg kommer til dere med bud om en stor glede, en glede for alt folket!» Om gleden som ble født i 1998 kan vel ikke sies det samme. Selv om de var viktige nok for oss, og ga høye nok gjenlyd i øyeblikket. For oss betydde flytting både glede og sorg, nok mest det siste. Etter så mange år kjennes mye ennå sårt. Også at ungene har flyttet ut og gjort det stilt i trappene. Men to barnebarn kommer rett som det er og bryter stillheten og nærer gleden. Slekt skal følge slekters gang. Men uavhengig av glede og sorg i 1998: «Aldri forstummer, tonen fra himmelen!»

«Så rekker jeg deg nå med glede min hånd, kom skynd deg å gi meg den andre». For heller ikke fellesskap og menighet er det noen grunn til å vente med. «I dag er det født dere en frelser», proklamerte engelen. Det betyr at Gud for lengst har flettet seg inn i vår historie. De ark vi skriver på i dag, enten det skjer i Marker, Nord-Odal eller Nord-Amerika, bærer et merke: Anno 1998 – i det Herrens år 1998 etter Kristi fødsel!

For oss i Rødenes prestegård betydde dette året midtlivsmarkering og feiring av 100-årsdag for Lene og meg til sammen. Takk for alle gode hilsner fra Nord-Odal! Men uansett hvor nær og lenge vi bodde ved Milepelen, blir det en ny og ukjent etappe nå. Noen hver av oss famler vel noe med tanke på framtida. I fellesskapet med Kristus har vi en forankring og en tilhørighet som gir trygghet og feste.

«For alt folket!» Solidariteten som ligger i juleevangeliet gir ingen grunn til å vente med den heller. Innen prestegjeldet her setter avstander og antall kommuner spesielle krav til samarbeid over grenser. Med et prestegjeld 10 mil langt og tre kommuner (Aremark, Marker og Rømskog) må vi stadig tenke og arbeide over grenser. Og fra våre privilegerte områder, både her og i Nord-Odal, utfordres vi til å tenke også over landegrenser. For solidariteten og Guds vilje «for alt folket» kan ikke vente!

Det siste er håpet. Aller minst kan det vente. Og aller minst er det nå grunn til å gi opp håpet. Eller for den saks skyld, grunn til å lete etter nye håp. «Håpet er tent i tyngste sorg. Ingen er glemt av Gud», skriver salmedikteren som ble rammet.

I løpet av det halve året siden vi reiste fra Nord-Odal, har flere blitt rammet. Det samme har jeg møtt her. De triste meldingene, og sørgebudene som aldri tar slutt. Men de er ikke lenger alene på arenaen: «Lyset som lyser for hvert menneske, kom nå til verden.» Håpet er tent! Ingen grunn til å vente med å la liv og håp bli forankret hos ham som ble født for snart 2000 år siden.

Erling Åge Melberg

Da Karl Johan reiste gjennom Odalen

Et av lyspunktene i mine sommerferier hjemme i Odalen var når gamle Erik Breiby kom på besøk. Han var født omkring 1814 og hadde for mange år siden vært omgangsskolelærer. Alltid hadde han mye rart å fortelle fra gamle dager. Her er en av hans beretninger:

Før jernbanen kom, var det mye lei, tung kjøring her i Odalen. Tømmerkjøring var det jo da som nå, men dessuten var det plankekjøring og varekjøring like fra Krestiania og det var ikke trygt å ferdes. Især over Gjelleråsen slo lasskjørerne sig gjerne i følge.

Men den kjøringa folk nesten grudde mest for var kongeskyssen. Når kongen kom fra Stockholm og skulde til Kristiania, måtte han jo gjennom Søndre Odalen. Og da måtte bøndene møte op etter tur med hester både fra Søndre og Nordre Odalen. Det var å møte op på skysstasjonen på Sundby og kjøre i splittende renn til Ous. Der lå kongen bestandig om natten. Nå var det omtrent en mil mellem Sundby og Ous og det blev mange hester sprengt på den turen, om det så var fire hester for vogna, for kongedoningen var tung.

Når kongen var ventendes, så vet

du det møtte op mange nysgjerrige folk som vilde se på'n. Og en gang var jeg med 'n far utover jeg og, vi reiste enkommelig over 3 ° mil for å se på'n Kal Johan.

Det måtte være i 1833 eller 1834, for jeg er sikker på at jeg var å kalle voksen, men enten det var i 33 eller 34 det skal jeg ikke være god for å si; men konfirmert vet jeg jeg var, og at det var før 1835 er jeg sikker på, for ho mor levde og ho døde akkurat om våren det året. Men enten det var 32, 33 eller 34, det skal jeg ikke være betrodd å huske, men det kan jo nesten være det samme også.

Vi kom et par timer før kongen var ventendes, men det var alt kommet mye folk som hadde samme ærendet. Det var gjestgiveri på Sundby da som nå, og vi var inne og kjøpte kaffe og bakervare. Det var nok brennevin og få også. Folk gikk ut og inn. Når de hadde fått en kopp kaffe bar det ut for å glåme østover veien etter kongeskyssen og så inn igjen og få mer kaffe. Til slutt var det en som rev op døra og skrek: «Nå kommer'n» og vi på dør alle sammen.

Det var ikke solskinn den dagen, men en kan ikke si at det regnet heller. Det var litt tåke, som alltid kunne slippe fra sig litt vete. Det var det vi her i Odalen kaller mistvær. Vel vi var kommet ut, kom den ene store vogna etter den andre i full fart inn på gården. De fleste drog sig litt un-

Denne artikkelen er skrevet av Harald Stormoen og sto første gang på trykk i Kongsvinger Arbeiderblad den 16. januar 1928.

da, men smågutter og ungdom vet du hadde ikke mer folkeskikk enn å gå like bortåt. – Det var tre-fire vogner. Kongen satt i den første, men han gikk ikke ut mens de skiftet hester. Men det var noen fine damer og store folk i de andre vognene som gikk ut og strekte på bena og tala svensk.

Vi stod stille og sa ingenting - naturligvis. Et par smågutter stakk sig like fram til glassruta på kongevogna og tittet så vidt inn. Men da stakk'n Kal Johan hodet ut gjennom ruta og så sig om – og så sa han: «Det regner!» sa han. Da blev det enda stille-re enn før. Det var ingen som hadde mot til å svare, og det var ikke stort å svare på heller, vet du. Så trakk han hodet inn i vogna igjen. Men om litt kom den store krokete nesen ut igjen, og så sa han: «Det regner!» – en gang til. Han kunde ventelig ikke stort mer norsk, for han var i fra Frankrike. – Ja, det var ingen som syntes de hadde noe å si den gangen heller, du vet

han hadde på en måte rett, og du vet det var ingen der på Sundby som hadde talt med kongen før. Styggelig undselige var vi alle sammen, og'n Kal Johan drog sig til bars att.

Men om en stund stakk han hodet ut igjen for tredje gangen og sa: «Det regner!». Da var det en liten gutt fra Lukmoen, han hette enda Nils; det var en omfram gutt, han var ypperlig god til å lese, kunde katekismen fra perm til perm og var stø i alle de fire regningsarter, så det var ingen tosk – han fikk hendene op av buk-selommene og rev av sig lua: «Nei det regner itte, Deres Majestet, det bære går ei mist over landet», sa'n. Med det samme slo kusken på hestene og det bar i veien vestover.

Men den vesle Lukmo-gutten fikk så mye sukkertøi og bakervare som han kunde få i seg og vel så det. For alle syntes han jussom han hadde reddet Odalens ære, fordi han hadde tordt svare kongen.